

A rendalapító: Loyolai Szent Ignác

Írta: HUNYA DANIEL S. J.

A Jézustársaság minden ereje és sajátossága, minden „hatalma és titka” legszorosabb kapcsolatban van a Társaság alapítójának egyéniségével. Ő adott a rendnek alakot és életet, lényegét és jelleget. A Jézustársaság közismerten rendkívül szívósan ragaszkodik is a rendalapító szelleméhez és előírásaihoz, szinte az utolsó betűig, úgyhogy el lehet mondani: a rendnek nemcsak legbelső jellege és eszméje, hanem egész történeti kiteljesedése úgyszólván az utolsó részletig Szent Ignác egyéniségének kisugárzása.

Ha ez így van, akkor a Jézustársaság teljes megértéséhez mindenekelőtt a rendalapító egyéniségének helyes megismerése a kulcs. Ezért kíséreljük meg itt Szent Ignác egyéniségének alakító erőit s hajtó rugóit tanulmányozni.

A jezsuitának Szent Ignác egyénisége, minden titokzatosságával s mélységével együtt, legtöbbször nem probléma. Mintahogy a gyermeknek nem probléma atyjának egyénisége s titokzatos vonásai: atyjának, akit tisztel és szeret. Talán ezért ritka a jezsuiták közt is Szent Ignác egyéniségének, egyénisége rejtélyeinek s ezek magyarázatának behatóbb kutatása. Akik a szentignáci értékeket elemzés nélkül élik meg, azoknak Szent. Ignác valóban nem probléma, nem feladvány, hanem egyszerűen: élet. Erőt és életet adó élet.

Hogyan fogjuk meg azonban s hogyan tárjuk fel ezt a csodálatosan gazdag, élettől duzzadó egyéniséget? Hol találjuk meg ennek a csodálatos életnek voltaképeni titkát?

A kérdésnek a tárgya is nehéz: amit megfogni még a velünk együttélő embereknél is rendkívül bajos, mert a lélek mélyének rejtekeibe zárkózik, mennyivel nehezebb azt olyan valakinél megtalálni, aki négyszáz évvel ezelőtt élt? Ezt a nehézséget csak úgy győzzük le, ha szigorúan ragaszkodunk a kezünk közt levő, történetileg biztos adatokhoz.

I. Szent Ignác egyéniségének alapvonásai

Fussuk át vázlatosan Szent Ignác élettörténetét s emeljük ki abból egyéniségének jellegzetességeit.

1. Sebesülten.

1521. nyara.

A Loyolák várkastélyában vagyunk: Spanyolország északi részén, az ősi baszkok természeti szépségeiben gazdag tartományában, Guipúzcoában. A kis Irurgui-völgy fölött előkelően uralkodik a 14. században épült háromemeletes, várszerű tömb, falain lövőrések, a rések mögött mozsárágyúk.

Az épület belsejében egy csöndes szobában fekszik a család legifjabb vitéze, Don Inigo kapitány. Űgy hozták haza gyaloghintón az előzékeny franciák leghősibb ellenfelüket Pamplónából, miután saját orvosaik két hétig eredménytelenül kezelték Inigónak ágyúgolyótól szétzúzott jobb lábszárát. Inigo sebesülésekor eszméletét veszítette.

NEM IGY GONDOLTA az erős, ügyes és tüzes ifjú, amikor 16 évvel ezelőtt, kb. 14 éves korában elhagyta az apai házat és atyja barátjához, Juan Velázquez-hez tartott, aki Katolikus Ferdinánd király főszámvevője és a castíliai Arévalo várának ura volt. Juan Velázquez mint saját gyermekét szándékozott Inigót nevelni s később a királyi udvarhoz bejuttatni. Mikor a nevelőapja meghalt, 1517-ben Inigo régi vágyát követve 26 éves korában katona lett és a navarrai alkirály seregébe lépett. Kedvére élhetett és élt is a fegyverforgatásnak. A franciák ellen viselt háborúban kitüntette magát.

Főleg Pamplona védelmében volt oroszlánrésze. Az ő hajthatatlan ellenállása és rábeszélése nélkül a várparancsnok az ellenfél megalázó békepontjait elfogadta és ostrom nélkül adta volna át a várat. Inigo inkább a halált tartotta önmagához méltónak és ékesszólása meggyőzte tisztársait. Eljött az ádáz küzdelem napja, amikor Inigo kapitány vitézsége minden eddiginél ragyogóbb fényben tündökölt. Ekkor érte a golyó s nyomában a katonai pálya összeomlása.

De legalább életben maradt. Mikor hazatért és a kötést kibontották, kitűnt, hogy a tört csontok rosszul forrtak össze. „Az orvosok tehát azt mondták, hogy újból szét kell törni a lábszárát és jobban egybeilleszteni. Ignác készséggel ráállott. A kínos műtét közben arcának egyetlen vonása sem rándult meg, csupán kezeit szorította ökölbe s ezzel jelezte, mily borzasztó fájdalmat szenved. A műtét után beállott sebláz és gyomorgöngyöség a sír széléig vitte őt. Az orvosok június 24-én figyelmeztették állapotának életveszélyes voltára s erre ő gyónással és áldozással készült a halálra. Szent Péter és Pál apostolok ünnepének előestéjén részesült az Egyház e vigaszaiban; este az orvosok kijelentették, hogy ha az éjjel nem áll be fordulat, a halál fia. A fordulat azonban éjfél tájban beállt, mégpedig csaknem csodás módon.

Szent Ignác e fordulatot mindenkor Szent Péter apostol természetfölötti segítségének tulajdonította.

A beteg gyorsan erőre kapott. A törés gyógyult; a lábszár erősödni kezdett. De lassan-lassan kiderült, hogy a sebész ügyetlensége folytán ismét ferdén nőttek össze a lábszárcsontok; a törött szárcsont egy része a térd alatt kiállott s a jobbláb alsószára észrevehetően rövidebb maradt a balnál; ennél fogva Ignác csak bicegve járhatott és nem állhatott volna egyszerre mindkét lábára. Ezt a szépséghibát Ignácnak még mindig lovagi hőstettekre és tetszésre vágyó lelke nem tudta tűrni. Minthogy az orvosok nem tudtak más módot, mint a kiálló csontot lefűrészelni, kívánta, hogy legalább ezt az újabb műtétet azonnal hajtsák végre. Mégcsak meg sem hagyta magát kötöztetni: a hallatlan fájdalommal járó csontfűrészélést rángatózás nélkül és olyan lelki erővel állotta ki, hogy legidősebb bátyja, ki e műtétnél jelen volt, megvallotta, hogy mint katonáember sem mert volna ekkora fájdalom elviselésére vállalkozni. A műtét azonban sikerült; a láb rútsága eltűnt, de megmaradt a rövidegsége. Hogy ezen is segítsen, Inigo kénytelen volt hosszabb időn át valami feszítő készülékkel széjjelhúztatni a lábszárát; mindazonáltal e lába egész életében valamivel rövidebb maradt a másíknál.¹

Ám mindezek Inigo kapitány szenvedésének csak az enyhébb részét tették.

Nagyobb volt a *lelki gyötrődése*.

Pályafutása és jövője tört derékba! Mi ehhez képest egy lábszárcsontnak összetörése! A dicsőséges, szédítő ívelésű jövő: ez volt mindene s most mi marad ebből?

A halálveszélyen túl fölcsillant ugyan lelkében előbbi élete folytatásának reménye, lassú gyógyulásának unalmas napjaiban gyakran ringatta bele magát e reménység színes álmaiba, de mégsem tudott reménnyel eltelni a lelke. A „sánta lovag” rémes képe nem távozott tőle. A legédesebb ábrándból is erre a szörnyű valóságra ébredt.

De vajjon lehetséges-e egyáltalán, hogy ő útszélre vágódjék s a harcias, diadalmas, szerelmes, „igazi” élet elszárguldjon mellette? Minden idegszála és minden vércseppje tiltakozott ez ellen. Pedig lelke mélyén valami titokzatos szó mégis azt súgta: hiába!

Eddig olyan jó dolga volt. A sors dúsan szórta kincseit ölébe. Adott neki előkelő szülőket, akiknek nevét a lovagi dísznél szebben ékesítette ősi vallásos buzgalmuk. Tőlük Inigo nemcsak ép, erős testet, családi nevet, hanem mélységes vallásosságot is örökölt. Igaz, hogy az ő nevelése, a tizenhárom gyermek közül majdnem utolsóé, nem lehetett olyan gondos és aprólékos, mintha az első között lett volna. De az eleven eszű, nyílt tekintetű, vidám és szeretetreméltó gyermek a főrangú, a „parientes mayores” sorába

tartozó család szellemét és műveltségét szívta magába egész ifjúságában.

Egészséges fejlődése kibontotta daliás termetét, testi erejét, ügyességét, bátorságát. Mélyebb lelki adottságok is jelentkeztek benne: nagylelkűség, nehéz feladatok vállalásában is, szilárdság azok végrehajtásában, okos körültekintés. Fölötte állt minden kapzsiságnak. Értette az emberekkel való érintkezés művészetét. A navarrai alkirály egyszer őt bizta meg a Guipúzcoa tartományban kitört pártviszály rendezésével, és mint az eredmény mutatta, méltán.

Módja és alkalma volt elég, hogy vitézi kedvtelésének éljen, kitapossa saját dicsőségének útját, amely a királyi udvar felé irányozódott.

Hogy képeztetése nem terjedt túl az anyanyelvi íráson, olvasáson, zenén, lovagi művészeteken, azt akkoriban senki, maga Inigo sem tartotta veszteségnek.

Az sem aggasztotta, hogy külsejére hiú, hirtelen haragú fiatalember volt s hogy kalandokba és botlásokba sodródott már többször.

Eddig leélt élete a világfi élete volt. Becsülték. Szerették. Kitüntették. Mosolygott rá a jövő. Szép álmok vonultak át lelkén, amilyeneket lovagregényeiben olvasott mohón. Csak úgy leste szomjas lelke az álmokat, amikor kimagasló harci tettel valóra váltsa az álmokat. Meg is jött ez az alkalom. Érezte biztosan, hogy eljött az ő ideje. A pamplonai hősi ellenállásnak ő volt a lelke. Elemében volt. Ez az ő világa! Isten is hősnek teremtette! Hadvezérnek! íme, a legendás spanyol hadászat egének egy fényes, új csillaga kelt fel benne . . . Nem is lehet ez máskép . . .

S Inigóra betegágyán most a múltnak színpompás, reménydús világa úgy nehezedett, mint gyötrő kérdőjel. Mi lesz mindebből? Mi lesz a jelen folytatása?

Látta magát mint szerepéből kiesett vitézt, aki végigbiceg az életen. Barátai sajnálják, előbbi irigyei meglegegedten néznek le rá, a dicső és boldog élet délibábjá mindig messzebb fut előle.

Mindent megkísérelt betegágyán. De hát semmi sem használt. Sem az újból való csonttörés, sem a fűrész, sem a feszítő pad. Levitézlett! Marad sánta lovag, ki délibábját legfeljebb bicegve kergeti... Azaz kergetné, ha érdemes lenne! – Ennél jobb lett volna a halál! A dicső halál! . . . ott a váromlás alatt. . .

Inigo arcára barázdákat szántott a lelki gyötrődés. Roppant ívelésű életigénye nem tudott beletörödni abba, hogy szürke, senki

emberré fakuljon. Nem, nem lehet! S az élet mégis azt akarja tőle, hogy így legyen. Nincs az a kincsét vesztett ember, akire úgy rászakadt a csalódás éjtszakája és úgy ránehezedett a kifosztottság, a koldussá válás tudata, mint Inigóra.

Nagy célokra feszült lelke most üvegtekintettel meredt önmagára.

Még soha eddig nem volt kérdőjel önmaga előtt. Most pedig egész lénye azzá lett: egy nagy, gyötrelmes kérdőjellé. S lassan elmerült a lelke a rettenet árjának sodrában.

Nem tudta, honnan is tudta volna, hogy valaki – Valaki – végtelen szeretettel gondol rá és hajol le hozzá. Aki mindig nézte, figyelte őt. Aki akkor is szerette, amikor szeretetreméltó nem volt, ki mindig nagyobbbat gondolt róla, mint amennyit ért, ki örökszép terveket szövögetett számára, ki lelkének nagyság után feszülő vágyait titkon élesztgette ...

Az örök Szeretet Inigónak összetört életéből valami csodálatosan szép, ragyogó gyöngyöt emelt föl: új hivatást!.. . Melyben minden vitézi álma százszorosan kielégülhetett... Melynek az üztött délibáb még árnyékképe sem lehetett.

A dolog úgy indult, hogy Inigo egy kis erőre kapva olvasnivalót kért. A szentek „unalmas” életrajza került kezébe, „jobb” olvasmány híján. Nem érdekelte és mégis valami láthatatlan kéz nyomása alatt lapozgatni kezdett a könyvben. Nem az ő világa ez, és mégis valami titkos ösztön máris ébreszti benne az érdeklődést.

Inigo olvas. Nem lovagregény ez, nem is szerelmi regény. És ő mégis olvassa, mindig mohóbban ... Lelke valami fönséges, királyi sereg vitézei közé vegyül s ködparipákon vágatnak végtelenül magasságos, szépséges célok felé ...

Többször elringott Inigo ezekben az új álmokban. Felébredve eleinte úgy találta, hogy a szentek tettei sem utolsók, főleg a vezeklések; majd észrevette, hogy a szentek lelki világa egészen sajátos kincseket is tartalmaz, amelyeket ő eddig nélkülözött: a lélek bensejében lezajló hősi viadalokat, még Istennek is tetsző győzelmeket, mélységes lelki békét, emberszívet egészen kitöltő boldogságot, rendkívüli jellemértékeket, Isten legbensőbb barátságáig jutó kegyelmiséget s végül a legfüggetlenebb és legúrabb világfölnyit.

E világnak méreteibe szinte beleszédült Inigo. De nagy célokot, értékeket, sikereket áhító lelke kezdett eltelni valami új melegség-

gel, új készséggel, új lendülettel. Egyszer aztán arra ébredt, hogy soha nem hordott kincs van a lelkében.

Több mint a magzat az anyaszív alatt. új nagyság isteni csirája. új hősiességnek ereje és öntudata. új szövetség, új szerelem, új harci kedv, új győzelmi mámor.

S ehhez már elég volt akár a sánta láb is.

Inigót az örök Szeretet új hadak útjára állította. Csak azért, mert szerette Egyházát és mert szerette mindig e tört vitézt, e nagy célok után futó, bolyongó üstököst.

Inigo nagy hivatásában megérezte az örök Szeretet *ingyen nagylelkűségét*. Hogy *őhozzá* hajolt le, aki pedig szívét soha eddig nem fordította úgy igazán Feléje; *őhozzá*, aki olyan nagyon megvolt az örök Szeretet nélkül és jövőjének fellegvárát annyira Nélküle építette. *Őhozzá*, aki oly könnyen elfordult Tőle. Inigo messze sodródott a Végtelen Szeretettől s az mégszem átalotta nagylelkűen utána járni, odaadni magát neki és magáénak vallani őt!

Tudta Inigo jól, hogy mit jelent a legnagyobb szeretetnek ez a félelmetes nagylelkűsége. Hiszen lassan az ő egész életigénye, jövőjének minden álma egy elérhetetlen földi szerelem köré fonódott. Ezért akart ő világraszóló vitéz maradni, ezért akart ő a betegágyon is mindenáron a régi dalia lenni. Szerelmének tárgya messze volt fölötte. Nem hajolt le hozzá, még akkor sem, mikor hős volt; annál kevésbé a betegágyon vergődő, törtlábú lovaghoz.

Inigónak fejlett érzéke a nagylelkűség iránt soha nem tapasztalt világossággal élte meg az ellentétet: saját csupa-törtetését egy lángolva szeretett nő után, aki órála alig vett tudomást – és saját érzéketlenségét a Végtelen Szép és Szeretetreméltó iránt, aki öröktől fogva szívében hordta őt és most, amikor ő senkivé lett, senkiségét fölemelte magához, egészen rendkívüli örök szövetségre.

Kevés embere van a világtörténelemnek, akiben e kettős ellentét ily élesen találkozott és ilyen megélést jelentett.

A loyolai betegágytól a római ravatalig élénk rajzolódó ignáci életet és lélektant csak ebből a kontraszt-élményből lehet a maga teljességében fölfogni.

Inigo a Végtelen Szeretet nagylelkű ajánlatát elfogadta. Viszontszeretetébe beleadta nagystíli lovagi lelkének minden erejét és lendületét. Mind! Nem tudott ő részletezni. Nem is akart.

S ezzel elindult a szentignáci élet. Egészséges csirából terebélyesedő fá!

Nagy hivatásának azonban előbb testébe-lelkébe mélyen be kellett gyökereznie és külső életében ki kellett bontakoznia.

Sokan csodálják, hogy ha Szent Ignácban csakugyan a szeretet minden fejlődés gyökere, miért nem mutatkozik meg ez az ő külső életében is érzékelhetőbben. Pedig – bármily csodálatos dolog – pontosan ebben van Szent Ignác egyéniségének jellegzetessége. Ezt majd még bővebben kifejtsük.

2. Manrézában.

Manréza: ismerős szó. Akkor azonban, mikor a loyolai házban folyógyult vitéz vette feléje irányát, ismeretlen és jelentéktelen kis hely volt. A Barcelona közelében fekvő község akkortájt kb. 3000 lakost számlált. Egyetlen nevezetessége volt a környék számára épült ispotálya. Hogy valami kis, bozóttal benőtt barlang is van a környező sziklák oldalában, amely hamarosan világtörténelmi kihatású vezeklésnek helye lesz, arról Manréza népe maga sem tudott.

Ignác e városka felé tartott.

Miért? Talán belátta, hogy vége földi vitézkedésének? Tanács-talanul barangol, míg valami újabb életterv meg nem fogamzik lelkében?

Nem. Őt a Lélek hajtja. A Szeretet őserős, cselekvő Lelke, amely biztosan és tervszerűen dolgozik abban, aki odaadta magát neki! Megcsodáljuk a csírák biztos célratörését? Még inkább csodálhatjuk a lelket, akit az Erő és Cselekvés Lelke kormányoz.

Ignác nem véletlenül tartott Manréza felé.

Mit akar itt?

Örökre leszámolni. Számolni és leszámolni mindazzal, ami eddig volt, jóval és rosszal. Tiszti ruha, kard, pajzs, páncél, vár, hadsereg, harc, dicsőség, hatalom, vagyon, pompa, szerelem, élvezet, család, fészek, rokonság és még hosszú sor egyéb. Mindezeket tetemre hívja a Lélek. A régi Inigo teteméhez.

Örökre leszámolni. Gondolkodással, érzéssel, akarással, célokkal, bűnnel, erénnyel, éggel és földdel. .

Mert a Lélek, a tisztaság lelke, szennyet nem visel el; a rend-

* Így nevezzük megtérése után. Az Inigo nevet ő maga változtatta a latin Ignatius-ra. Nem új név. Antiochia lánglelkű vértanú-püspökétől vette, († 107 körül.)

nek lelke rendezetlent nem tőr övéiben. Ez a Lélek az egyesített erők lelke. Széthúzást, szétmállást, felekezést nem ismer.

Ez azt jelenti, hogy a Végtelen Szeretet szövetsége úrrá akar lenni Ignác egész lényén. S minthogy e lénynek ezer kapcsolata és vonatkozása van, olyan, ami ezzel az új iránnyal nem azonos, e kapcsolatokkal és vonatkozásokkal és még inkább az embertermészet ilyen jellegű széthúzó adottságaival föl kell venni a végérvényes leszámolás élethalálharcát.

Nem tragikus első tekintetre. Hiszen a Lélek annyi szeretettel oktat és édesget erre. A küzdelem első szakasza tele van kedvvel, hangulattal, csattanó, dalos energiákkal. Ezeknek elemük és játékuk a harc. így lendül bele a nagy hivatás embere az újszerű küzdelembe.

Mikor már érti a küzdelem természetét, fogásait és módszerét, akkor a Lélek mindinkább magára hagyja. Hadd folytassa egyedül. Hiszen minden igaz vitéznek úgyis ez a szíve vágya: egyedül is bírni, egyedül is helytállni, egyedül is győzni, akár a pokollal is! Azonban a Végtelen Szeretet sohasem ereszt el egészen. Titokban nagyon közel van és erősít.

A küzdelem második szakaszában a magárahagyott léleknek erői fogynak, a harci kedv lankad, a támadás pedig mindig merészebb. Az embertermészet ösztönös erői mintha megéreznék, hogy az ő sorsukról van szó elsősorban – és soha nem tapasztalt követelésekkel veszik ostrom alá az új hivatásnak elkötelezett legbelső akarati magatartást. S most jön az ádáz tusa életre-halálra.

Nincs a világtörténelemnek ehhez fogható szabadságharca. Aki nem tapasztalta meg ezt a harcot, annak hiába magyarázom titkos részleteit. Nem érti.

Ha sikerül győztesen kikerülnie belőle az Istenhez hűséges szabadakaratnak, akkor az új, nagy élet iránya el van döntve. új tavasz zsendül. Minden világosodik, derül, erősödik. S elindul a legértékesebb gyümölcsstermés.

A súlyos küzdelem tartama nagyon különböző a szenteknél. Közönségesen évekre terjed, változó erősséggel. Nagy Szent Terézé 18 évig tartott. Egyik leghosszabb erőfeszítés a megpróbáltatások alagútjában, amelyet ismerünk a lelkek történetében.

Ignácnál nem volt nagyon hosszú, de annál súlyosabb. Az előzmény ez volt:

A pamplonai hős, miután betegágyán örök szövetségre lépett új eszményével, gondolkozásában, beszédjében, egész magatartásá-

ban megváltozott. Istenes dolgok érdekelték csak. S a legnagyobb gonddal töltötte napjait ezekkel. Hogy környezete csodálkozik ezen, azzal nem törődött.

1522 tavaszán megerősödött annyira, hogy elhagyhatta Loyolát. Néhány kötelező rokon látogatást tett. Ezek végeztével elbúcsúzott kísérő bátyjától és két szolgájától, és Montserratnak vette útját, öszvér hátán, mert gyalogolni még nehezen tudott. Lelkét eltöltötte a vágy, hogy nagy dolgokat cselekedjék Istenért. Pontosan maga sem tudta, hogy mit akar. Nagylelkű szeretetét és háláját Isten iránti egyelőre buzgó imákkal, virrasztásokkal, ostorozásokkal és egyéb önsanyargatásokkal iparkodott kimutatni, amint ez éppen eszébe jutott. Már megtérésének első nagyobb élményei idején elhatározta, hogy elmegy a Szentföldre vezekelni. Ez lebegett most is előtte. Addig azonban, míg lába egészen meggyógyul, a Boldogságos Szűz nevesebb kegyhelyeinek látogatására indult. Ilyen volt Montserrat is, Barcelonától egy napi járásra, északnyugat felé. Bencés apátságának híres búcsújáró temploma állt itt és a rend kolostora.

„MIHELYT IGNÁC MONTSERRAT KÖZELÉBE JÖTT, egy közelfekvő községben zarándokruházatot vett magának, amely véleménye szerint a jeruzsálemi és más zarándoklatokra éppen megfelelt. Durva, szúrós, zsákvászonból varrott, bokáig érő köntöst készítettett magának; övnek egy kötél szolgált; lábára bocskort öltött, amely honi szokás szerint goromba spanyol növényrostból, „eszpartóból” volt fonva és sástalpakkal ellátva; oldalára lopótök-kulacsot akasztott ivóvízre, kezébe hosszú vándorbotot vett. A bocskort csak jobb lábára vette föl, mert az éjjelenként még mindig megdagadt s így kíméltre szorult. Szegényes, új fegyverzetét elől a nyereghez erősítette, és így haladt tovább a Boldogságos Szűz temploma felé.”² Mikor megismerkedett az egyik szentéletű bencéssel, P. Chanones Jánossal, az életgyónást tanácsolt neki. Ignác gondosan összeírta bűneit az egyik remetekunyhóban, meggyónta és keservesen megsíratta. További szándékait is föltárta a buzgó szerzetesnek. Majd miután kardját és törét a Szent Szűz kegyoltára mellett felfüggesztette, öszvérét pedig a kolostor szolgálatára hagyta, távozni készült. „Nem volt szándékában itt maradni, hanem csak mintegy fölvatni és a Boldogságos Szűz pártfogásába ajánlani új életét.”³ Ez az önfölvatása természetesnek látszik annyi feltűnő kegy után, melyekben a Boldogságos Szűz részesítette őt megtérése óta. Különben Ignác a Montserrat felé vezető úton a Szent Szűz tiszteletére már tisztasági fogadalmat tett.

A följajnlást Ignác lovagmódra gondolta. A lovagok a lovagrendbe való ünnepélyes fölvételük előtt egész éjen át díszorállásban virrasztottak. Így tett ő is Montserratban töltött utolsó éjjelén, március 25-re virradtán. Kioltozott ő is új lovagiasságának fegyverzetébe: „Nagy titokban fölkeresett egy koldust és neki ajándékozta gazdag lovagi öltözetét; maga pedig az imént vett zarándokruhát

öltötte föl.”⁴ Korán reggel magához vette az Oltáriszentséget és útnak indult „a szegény ismeretlen zarándok”, ahogyan ezentúl magát nevezte.

Manréza közelben volt a Barcelona felé vezető úton. Ignác alkalmasnak gondolta e helyet átmeneti tartózkodásra, amíg egészen lábra áll és a Szentföldre mehet. Az ispotályban akarta meghúzni magát a szegények között. Így is történt. Jó lelkek könyörületéből élt.

Elkezdte a legkeményebb vezeklést. „Életmódja a következő volt: naponként nagy áhitattal jelen volt a szentmisén, délután pedig az énekes vecsernyén. Vasárnapokon rendszeren a szentgyónáshoz és szentáldozáshoz járult. Az imádságra hét órát szentelt, részben éjjel, részben nappal; és mindig térdenállva végezte az ájtatosságát. Az alvásra csak igen rövid időt hagyott; a puszta földön feküdt és vánkoscént csak kő- vagy fadarabot tett feje alá. Alighogy fölkel, véresre ostorozta magát és ez önsanyargatást napjában háromszor, sőt néha még gyakrabban is megismételte. Eledelét napról-napra kéregetve szokta megszerezni, és csak egyszer evett. Az alamizsnaként kapott húst vagy bort a szegényeknek adta. Szomjúságát egyetlen egy pohár vízzel csillapította; többet nem akart inni. Vasárnaponként egy pohár bort is elfogadott és valami salátafélével megtoldotta ebédjét. Durva darócköntöse alatt szűrő szőringet (ciliumot) hordott testén; később derekát hegyekkel kirakott vasláncal kötötte körül. Mind ebben, mind egyéb dolgaiban éppen az ellenkezőjét tette és kereste mindannak, amit előbb szeretett és amire azelőtt törekedett. Azelőtt büszke volt szép nagy hajára és gondosan ápolta azt. Most elszánta magát arra, hogy hagyja nőni bozontosán, nem fésülködik és nem takarja be fejét. Éppígy elhanyagolta körmeit, amelyekre azelőtt szintén nagy gondot fordított. Buzgalmában nem gondolt arra, nem riasztja-e el így az embereket az erényes élettől, csak azon járt esze, hogy saját hiúságát, büszkeségét, érzékiségét megtörje. Ezért vegyült a koldusok és alacsonyorsúak közé, s még beszédében és magaviseletében is hozzájuk akart hasonlítani. Ezért szolgált a kórházakban is a betegeknek, a legszívesebben éppen a legundorítóbb bajban szenvedőket és a legzsémbesebbeket válogatta ki. De a koldusok mégsem akarták elismerni, hogy közülük való; sőt még gúnyolták és meg is vetették. Az utcagyerekek is utána kiabáltak, ha látták: „Jön a zsákruhás!” és a maguk módja szerint kinevették és bántalmazták őt. Ignácnak mindez éppen a szíve vágya szerint esett; nem mintha az alantas

durvaság kitöréseiben kedvét lelte volna, hanem azért, mert örömmel ragadott meg minden alkalmat a megalázódás gyakorlására. Ezt az erényt, az isteni üdvözítő példáján felbuzdulva, igen megkedvelte. És nemcsak azon megaláztatásokat viselte béketűréssel, amelyeket ő maga választott, hanem a váratlanul jövöket is; és ez utóbbiakban az ő heves, és becsület dolgában oly érzékeny természete bizonyára nehezebb és alaposabb próbát állott ki.”⁵

Négy hónapig minden belső ellenállás nélkül, sőt igazi lelki örömmel folyt ez az élet. De aztán Ignác érzésvilágában ellenkezős állt be: undor az alacsony élettől, a szennytől, a durva kolduserkölcöskötől, melyek körülvették, a betegápolástól. Majd szomorúság lepte meg lelkét. Aggodalom is zavarta, vajjon bírja-e egész életén át ezt az életmódot. Ezeket a belső gátlásokat még könnyedén legyőzte.

De jöttek súlyosabbak is: az unottság és elfordulás érzése a vallásos iránytól, az eddig ragyogó eszményi értékek hirtelen elfakulása, nagy lelki üresség és elhagyatottság érzése, szembekerülés önmagával, életének malomkőterhe, az érzésektől fölszított ellenérvek kereszttüze értelme számára s mindeme zavaros, súlyos élménytömeg egész terhével és támadó erejével rázúdult a szabadakaratra. Arra a szabadakaratra, amely eddig csak nagylelkűen lendült és izzott, – tévovázásról pedig vagy alkuról, esetleg meghátrálásról még sejtelve sem volt.

Fölcsigázott képzeletére mind sötétebb háttérből vetítődtek rá az új élet nehézségei, és viszont mind ragyogóbb és kívánatosabb színekben bontakoztak ki benne az elhagyott javak. A képzelet hatványai miatt az ösztönös igények egyre követelőbben sürgették régi jogaikat.

E viharzások és hullámok nem tudták egészen elborítani Ignác lelkének legbelső fellegvárát, ahol az észnek legvégső ítélete s az akaratnak elhatározó döntése történik. Világosan látta, hogy eddigi álláspontján változtatnia nem lehet, ha meghal is e küzdelmekben. S szabadakarata lovagiasan állta a támadásokat: ha görnyedve is, de töretlenül.

A fellegvár bevetelére, a legbelső helytállás megdöntésére legalkalmasabbak azok az aggályok, amelyek az ember józan ítéletét és becsületes akaratát végső próbára teszik. Velük meginog a szilárd erkölcsi gondolkodás és lendület. Az aggályos lélek a tehetetlenségig bizonytalan, bizalmatlan és gyanakvó lesz önmagával szemben.

Az aggályok rendszeresen bűnök körül forognak. Ignácot is körülfojták múltjának bűnei és az elintézetlenség vádjával fojtogatták őt. Újra és újra meggyóna bűneit. Majd mindig zavartabban kutatta őket. Egyik lelkiatyától a másikhoz ment. Nem talált nyugalmat. Az írásban való elintézés sem használt, mert folyton újabb szempontok merültek föl előtte.

A gyötrődések akkor hágtak tetőpontra, amikor már Istentől is egészen elhagyatottnak és Jézus ellenségének érezte magát. Ekkor már a szentáldozást is gyötrelmeknek érezte.

Ignác aggályai hónapokon át tartottak és oly kínosak voltak, hogy majdnem kétségbeesésbe kergették.

Még az öngyilkosság gondolata is ismételten fellépett, mint egyetlen megoldási lehetőség.

De Ignác a végső erőfeszítésbe vetette magát: a fuldokló erejével könyörgött Istenhez, fogadkozott, hogy hű marad, étlen-szomjan akart maradni addig, míg állapota meg nem változik. Egy teljes hétig koplalt így. Végre gyóntatója, akinek beszámolt róla, leintette. Ignác engedelmeskedett. Ez megmentette őt. Még néhány napi vergődés, aztán fölhasadt lelkén újra a hajnal.

Vajjon azzal magyarázható-e Ignác vergődése kizárólag, hogy vezeklései idegzetileg nagyon megviselték? Ezért léptek föl nála talán súlyos, beteges idegéleti tények?

Kétségtelen, hogy a vezeklések megviselték Ignácnak egyébként erős szervezetét és ép idegzetét. Az ilyen vezekléseknek meg is kellett viselniök. Azonban Ignácnak manrézai küzdelmét teljes egészükben és hatásukban nem lehet a vezeklés fizikai és lélektani folyamányaként magyarázni. Ez a kérdés közelebbi megvilágítást igényel.

Ha kikapcsolnók is egészen a manrézai jelenségekből a titokzatos sátáni befolyást, amely befolyásnak a krisztusi világnézet szerint a lelkek történetében nagy szerep jut, főleg rendkívüli hivatottságú lelkek történetében – s ezt a katolikus hitben a tiszta gondolkodás alapján elfogadni semmi problémát nem jelent – mondom, ha kikapcsolnánk is minden ilyen támadást Ignác nagyméretű elindulásakor, akkor is elég, ha a következő szempontokat vesszük szemügyre.

a) Amint Szent Ignác maga és első életírói e küzdelmet élénk tárják, teljes egészében annyira beletartozónak látszik Ignác nagy hivatásába, hogy aki ismeri a legmagasabb földi hivatások sorsát, főleg olyan élet után, amilyent Ignác élt megtérése előtt, annak

számára az ilyen vergődés nem-létezése szinte hiányt jelentene. Itt alakul ki az évszázados hatásokra hivatott lélek. Az új életnek szerves része ez a titáni harc, melyhez képest a cézároknak haditényei gyermekjátékok. Erre a harcra azért van szükség, hogy megbizonyosodjék: Krisztus vitéze ezen poklon át is diadalra viszi isteni hivatását. Az új életirányban e súlyos küzdelmek szerepe világos. A Végtelen Szeretet, amikor Ignác lelkébe a hivatásnak nagy kegyelmi kincsét mint új élet csiráját elhelyezte, azzal még nem alakította őt át, még nem stilizálta hozzá ehhez az új életcsirához Ignácnak egész egyéniségét. Ezt az átalakítást magának a hivatottnak kellett elvégeznie s ezzel egyben választ is adni a Végtelen Szeretnek. A múltnak hibáival, azok lelki nyomaival minél terheltebb és önmagában minél erőteljesebb egyéniség kapta e nagy hivatást, annál nagyobb arányúnak illett lennie a beszemzett életcsirához való át-nemesedés munkájának. E munkát elgondolhatnók úgy is, hogy az ember beosztva, szép lassan elvégzi. De nem ez az Isten Lelkének stílusa. „Nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia.” (Szent Ambrus.) Mérészen, bizva a küzdő vitéztségében, rászabadítja Isten a mindenre kész szabadakaratra az emberi érzések és vágyak támadó erőit, melyek akár nehéz külső életkörülmények, akár belső idegfeszültségek, kimerülés, betegség folytán a végső leszámolás rohamával szinte életre-halálra vívják harcukat. Az emberi szellem, mely e támadásoknak magát megadni nem hajlandó, akaratának legbelső hadállásából olyan küzdelmet folytat, amely az ilyesmiben járatlan emberek szemében hihetetlennek látszik.

A küzdelem természetéből következik, hogy a helyálló és saját uralmát kiverelkedő szabadakarat az ő istenhűségével, új nemes-ségével, kegyelmi irányával az egész embert egészen áthatja és birtokba veszi, a Végtelen Szeretnek ingyen-nagylelkű lehajlását a legméltóbb módon teszi magáévá s életerőinek vezérlő elvévé alakítja át.

Aki ezt a harcot megvívta, az bajosan lesz valaha is hűtlen Isten szövetségéhez, az végérvényesen ráállt a szentség útjára, Isten embere lett. Ez a fordulat a teremtett lények legklasszikusabb lélektani ténye, a vallásosságnak maradéktalanul reális bemutatkozása, a legmagasabb hősiesség, amely a természetfölötti életnek kifogyhatatlan erőit és lendületét szabadítja fel az Isten szolgálatára. Ebben van a Szent Ignác írta Lelkigyakorlatoknak is lényeges és kizárólagos értelme. Ha ezt nem fogtuk meg, nem értjük és még kevésbé tudjuk igazán elvégezni Szent Ignác lelkigyakorlatait.

b) Lássuk most a manrézai időnek csodálatos gyümölcsseit, melyek teljesen meggyőznek arról, hogy Szent Ignác életének ez az éve Isten kegyelmeiben leggazdagabb volt, s ezzel egyben bizonyítják azt is, hogy Ignác belső küzdelmeit Isten keze irányította. Mik hát ezek a gyümölcsök?

1. A lelki élet különleges tapasztalatai.

Ignác megjárta az emberi lélek mélységeit. Megtérése előtt bő alkalma volt megismerni a kegyelemtől elfordult, ösztönös embert, most Manrézában pedig az ösztöneivel viaskodó kegyelmi embert. Szédítőek és vadul örvénylő mélységek voltak ezek.

Az összehasonlításból Ignác lelkében nagy igazságok kristályosodtak ki. Megértette, mi az ember, mi hajtja, mi rejlik benne, mi a legmélyebb megmozdulásainak természete. Emberismerő lett, hogy embergyógyító lehessen. Nemcsak megértette, hanem meg is szerette a vergődő embert és készségesnek érezte magát, hogy segítse rajta.

„E MEGPRÓBÁLTATÁSOK Isten kezében kegyelmi eszközök voltak, amelyekkel Ignácot a lelki élet iskolájának jeles tanítójává akarta fokozatosan képezni. Eredményük volt az akarat edződésén kívül a különböző lelki állapotok felismerésében nagy tapasztalat és éleslátás. Ezentúl könnyen és biztosan megkülönböztette a jó és rossz lelkek sugallatait és hatását az emberekben és megtanulta, hogyan kell velük szemben viselkednie. De azt is belátta, hogy bármennyit erőlködjék és szenvedjen is az ember, az isteni kegyelem nélkül semmire sem megy, és hogy a mennyei javakat és malasztokat senki sem érdemli meg magamagától, ha mégoly szent életet él is. Tapasztalatait részint a Lelki gyakorlatok könyvében állította össze megbecsülhetetlen útmutatásokba a lelkek felismeréséről és a tépelődésekről (reguláe de discernendis spiritibus, de scrupulis), részint a bajaikban hozzá fordulónál értékesítette számtalannak lelki javára. ...” E lelki iskolában, amelybe minden előképzettség nélkül lépett be, nem volt más vezetője, mint az Isten, akinek vezetését az ember oly nehezen szokta megérteni, Isten – mint Ignác később mondotta – úgy bánt vele, mint az okos tanító kis tanítványával. Csak fokozatosan vitte őt előre a lelki életben, mikor már az előbbi leckéket megtanulta.⁶

2. A rendkívüli kegyelmi ajándékok.

Ugyancsak a manrézai magányban kapott a hitigazságokra vonatkozólag is csodás fölvilágosításokat, főleg egy alkalommal a Llobregat partján. „Amint ült, lelki szemei megnyíltak és a nélkül, hogy valami érzéki vagy képzeleti látomásban részesült volna, egy pillanat alatt bámulatos sokat és mélyen megismert a hit és a tudo-

mány kérdéseiből, valamint a lelki élet dolgaiból. Saját szavai szerint ez a megismerés oly nagyfokú és oly világos volt, hogy hatvankét, sőt több éven át nyert többi ismeretei, tudománya és mennyei felvilágosításai együttvéve nem tártak fel annyit lelke előtt, mint ez az egyetlen pillanat. Ettől kezdve értelme úgy fel volt világosodva, mintha egészen más emberré vált volna. Elragadtatásából magához térve, a közeli feszülethez sietett, hogy az Úr előtt leborulva, háláját kiöntse a vett kegyelemért.”⁷

Elragadtatásban gyakran volt része Manrézában. Ezekről azonban alig beszélt valamit. Később sem. Ha nem mások előtt történtek, rejtve maradtak.

Általában, mint Laineznek megvallotta, „Manrézában egyórai imádságban többet tanult, mint amennyire a világ összes tudósai taníthatnák. Sőt azt állította, hogy ha a Szentírás nem léteznék és a katolikus vallás igaz voltának minden egyéb bizonyítékai elvesznének, ő ezek ellenére a Manrézában látott és megismert dolgok alapján úgy meg van győződve a katolikus hit igazságáról és oly erős volna a hitben, hogy kész volna érette a halálba is menni.”⁸

3. Belső átalakulás.

„Többé olyan nagyobb kísértés nem bántotta, amely arra bírta volna, hogy Isten szolgálatának hátat fordítson.”⁹

„Egész valója élő szónoklat volt Isten szeretetéről és a világ megvetéséről.”¹⁰

Ignác manrézai tartózkodásából egy egész, nagy életre szóló erőtökét vitt magával.

Mekkora erőtöke lehetett az, amely 33 éven át olyan rugalmassággal, annyi életrealitással és olyan izzó akarattal győzte! Ilyen átalakulás Istennek egészen különös kegyelme s ugyanakkor a legmagasabb értékű emberi teljesítmény.

4. Útban az „Isten nagyobb dicsősége” lelé.

E jól ismert ignáci és jezsuita jelmondat annak a lelkiületnek kisarjadása, melyet lényegében már megismertünk.

Lehetetlen ebben a vezérelvben mindenekelőtt azt a főséges vonást észre nem vennünk, amely Ignácot annyira jellemzi: a *nagy-lelkűség* vonását.

Valami nagyszerű, hódító adottság ez: erő, lendület, melegség, önzetlenség, csupa jóság, a szeretetnek dalos önfelédése, a kufáros

alkudozást messze elutasító pazar cselekvés, az önmagát másokért emésztő láng. Isten nagylelkűségének visszhangja a lélekben.

Hogy pedig ez Istennek viszontadott nagylelkűség miatt tűzte ki célul éppen Isten *nagyobb dicsőségét*, vagy egyáltalán Isten dicsőségét, nem nehéz megértenünk. Mennél elevebb a szeretetünk valaki iránt, annál inkább igyekszünk értékelni, elismerni, megdicsőíteni őt. Minden szeretet himnuszt zeng arról, akit szeret; minél fejlettebb, annál ütemesebben és áradóbban kívánja dicsérni.

Istennek úgysem adhat mást az ő teremtménye, mint elismerést és magasztalást. Ezt azonban a lelkesedésnek korlátlan lendületével adhatja. Hiszen Isten minden dicsőítésre végtelenül méltó.

Az Isten *nagyobb* dicsősége viszont valami „többlet”-et mond. Azt, hogy teremtményi magatartásunkat Istennel szemben fejleszteni, tökéletesíteni akarjuk. Ha választhatunk többféle magatartás között Istennel szemben, mindig azt válasszuk, amely az ő tiszteletét nagyobb mértékben műveli. Istent dicsőítő szeretetünket Isten akarata szerint két irányban kell kimutatnunk: önmagunk Istenhez emelése és az embertestvér megsegítése irányában. Mindkettőben Jézus Krisztus a legfőbb útmutató, őt követni, az ő stílusát fölvenni és Hozzá életre-halálra társul szegődni, az ő embermegváltó, üdvözítő munkájában, mindig azt kérdezni: az adott körülmények között mi tetszik inkább Istennek a Jézussal társult munkában és hogyan tudom a szeretetnek önzetlen és maradéktalan lendületével megtenni azt, ami neki jobban tetszik: ez az Isten „nagyobb dicsőségének” keresése.

Szent Ignác így fogalmazta meg ezt egyik imájában: „örök Ige, Isten Egyszülött Fia! Taníts meg engem igazi nagylelkűségre! Taníts meg olyan szolgálatodra, amilyent megérdemelsz! Számlálgatás nélkül való adásra! Harcra, melyben nem törődöm a kapott sebekkel! Munkára, melynek végén nem keresek pihenést! önmagam föláldozására, nem várva semmi jutalmat, csak a tudatot, hogy teljesítettem szent akaratodat!”

Nehéz-e egy életet így: Isten nagyobb dicsőségének látószöge alatt leélni? Nem lehet nehéz annak, akinek lelkében gyökeret vert az Istentől kapott hivatás csírája; annyira nem lehet nehéz, hogy az életnek akármilyen terhe, keresztje ebben a lendületben talál értelmet, megoldást, értéket. Egy pillantás Ignác fejlődésére megérteti ezt velünk.

Ignác Manrézából a Szentföldre ment. Megtérésében ez volt első

szent elhatározása. Mihelyt annyira megerősödött, hogy nekivághatott az útnak, elindult oda, ahol Jézus földi életét töltötte.

Pénz és poggyász nélkül, „szegény zarándok” módjára indult el. Manrézai jóakarói támogatni akarták őt, de ő azt mondta nekik, hogy „még ha a cardonai herceg fia vagy testvére ajánlkoznék is, azt sem fogadná el kísérőnek, mert csak a hit, remény és szeretet társaságában akar utazni. Ha kísérővel megy, éhségében ettől kérne ennivalót; ha elesnék, ez segítené talpra s így ő kísérőjében bíznék s őt szeretné, márpedig ő összes bizalmát és szeretetét egyedül Istenre akarja irányítani.”¹¹ Ezt olyan komolyan vette, hogy amikor Barcelonában hajóra akart szállni, még azt az öt vagy hat darab aprópénzt is a parton hagyta egy padon, amely még volt nála. Ugyanígy bánt azzal a 7-8 arannyal, melyet Rómában honfitársai erőszakoltak rá. Odaadta az első szegénynek, akivel találkozott.

Útközben bőven ki is jutott neki a viszontagságból, nélkülözésből. Testi gyöngeség fogta el, láz gyötörte. De bizalma törhetetlen volt. „Úgy bízom Istenben, – mondta Velencében az őt marasztalóknak – hogy ha csak egy hajó vagy deszka jutna is át az idén a tengeren, azon mennék át.”¹²

S bizalmában nem csalódott. Eljutott a Szentföldre. A többi zarándokkal együtt is, külön is végiglátogatta a szent helyeket.

Úgy jött ide, hogy majd egész életét itt tölti. A szeretetnek és vezeklésnek szándékán túl Manréza óta mindinkább foglalkoztatta lelkét apostoli cél is: Krisztus országát a Szentföldön terjeszteni, a hitetleneket megtéríteni. Hogy ez a terve sikerüljön, ajánló leveleket is hozott magával Rómából.

Mégis csak hat hetet tölthetett Jeruzsálemben. A ferences tartományfőnök, aki a római Szentszéktől teljhatalmat kapott annak intézésére, ki maradhat Jeruzsálemben, ki nem, hosszas gondolkodás után megvonta Ignációtól a továbbmaradási engedélyt s neki a többi zarándokkal együtt kellett távoznia. Ignác az előzmények után nem várt ilyen döntést, a tartományfőnök határozata lesújtólag hatott rá. De a tekintély szavában Isten akaratát fogadta és azonnal megnyugodott.

Visszajövet belátta, hogy Istennek bizonyosan más tervei vannak vele. Vajjon milyenek? Istenért embertársait segíteni: kétségtelenül ez a feladat, de a hogyan kérdése homályos volt előtte. Csak annyit sejtett, hogy előbb tanulnia kellene, mert embertársait csak így segítheti kellő alapossággal. A töprengésből elhatározás lett. Amikor

J.524 januárjában sok viszontagság után, rozoga hajócskán a Szent-földről Velencébe jutott, új terve már készen is volt.

Most kezdődik Ignác életének újabb, jelentős szakasza. Négy új életállomása: Barcelona, Alcalá, Salamanca és Párizs. Barcelonában, alighogy megérkezett Velencéből, Ardebalo Jeromos iskola-mesternél megkezdte a latin nyelv tanulását. Iskolába járt a gyermekekkel együtt. Külön is „kérte a tanítót, lábaihoz borulva, hogy csak bánjék vele éppúgy, mint bármelyik kisgyerekekkel; csak büntesse és verje meg őt, valahányszor nem figyelne eléggé vagy feladványaiban hanyagnak mutatkoznék.”¹³

A tanulás nem volt egyetlen foglalkozása. Sokat imádkozott, vezekelt, koldult és apostolkodott is. Nem fogadott el jóakaróitól nagyobb támogatást. Alamizsnakenyéren élt; abból is csak a durvábbat tartotta meg magának, a többit kiosztotta a szegényeknek. Mások lelke üdvén is fáradozott, amennyit csak tudott. Minden kínálkozó alkalmat fölhasznált arra, hogy néhány buzdító szóval jót tegyen embertársaival.

Kétévi szorgalmas tanulás után Ardebalo mester és mások, akik latin tudását vizsgálták, úgy látták, hogy Ignác további tanulmányokba foghat. 1526 tavaszán tehát elhagyta Barcelonát és Alcalába ment, ahol beiratkozott az egyetemre. Együtt hallgatta a természettudományt, bölseletet és hittudományt. Ezekbe akkor sem mélyedhetett volna el kellően, ha semmi mással nem foglalkozik, csak tanulással. Pedig ő e mellett még legalább annyi időt fordított a maga és mások lelki életére, mint tanulásra. Alcalát azonban kb. másfél év múlva nem e miatt hagyta el. Lelkes tanításai, melyeket magánosan is, nyilvánosan is tartott, főleg pedig a tanítások rendkívüli hatása fölkelte a figyelmet, de a gyanút is vele szemben. Akkortájt sok volt a téves tanítás és az inkvizíció szigorúan örködött a katolikus tan tisztasága fölött. Följelentések miatt gyakran idézték be Ignácot, de a vizsgálatok mindig az ő javára dőltek el. Sem tanításában, sem erkölcsiben nem találtak kifogásolni valót. Egyszer ugyan hat hétig tartották vizsgálati fogságban, míg ártatlansága ismét tisztázódott. Az alcalai egyházi hatóság azonban véget akart vetni minden enemű nyugtalanságnak s Ignácnak és közben hozzásegődött társainak megtiltotta, hogy hitbeli dolgokról előadásokat tartsanak mindaddig, míg a hittudományban teljes képzettséget nem nyertek.

Ignác azonban nem tudott lemondani a lelkek üdvén való fáradozásról és azért elhagyta Alcalát és Salamancába ment tanul-

mányait folytatni. Itt ugyanazzal a buzgósággal s ugyanazzal a hatással folytatta rábeszélő apostoli munkáját, mint Alcalában. Alig töltött Salamancában két hetet, máris eljárást indítottak ellene. Ignácnak nem volt hivatalos megbízatása, hogy hirdesse az evangéliumot és nem volt hittudományi végzettsége sem. Ebben a korban ez is elég ok volt a gyanúra. Elfogták és láncra verve börtönbe zárták. Vallatták. írásait vizsgálták. Csodálták, hogy nincs mit kifogásolni bennük. Ignácot tisztelői fölkeresték börtönében s ő vidáman és lelkesen oktatta őket. Helyzete egyáltalán nem törte le. Amikor a vizsgálatát vezető püspöki helynök az egyetem egy tanárának kíséretében őt börtönében meglátogatta, kérdésükre, nem érzi-e magát boldogtalanak, többek között így felelt: „Őszintén és nyíltan ki mondom, nincs egész Salamancában annyi kötelék, lánc vagy kaloda, hogy még többre ne vágyódnám az én Uram Jézusom szeretetéből.”¹⁴ Ártatlansága akkor derült ki igazán, amikor egy éjjel a foglyok mind megszöktek a börtönből, csak Ignác és társai nem akartak elszökni. Hamarosan fölmentették őket s megengedték nekik a tanítást azzal a megszigorítással, hogy míg teológiai tanulmányaikat el nem végzik, ne állítsanak fel arra nézve szabályokat, mi halálos bűn és mi nem. Ez volt az egyetlen pont Ignác lelkigyakorlatos könyvében, melyen a salamancai hittudósok fönnakadtak. Később nagynevű hittudósok is igazolták Szent Ignácnak hajszálfinom s gyakorlatilag oly fontos különbségtételeit.

Ignác engedelmeskedett, de kifejezte azt a nézetét, hogy a megszigorítás kellő megindokolás nélkül történt. Mivel ez a gátlás hátrányosan hatott apostoli munkájára, hamarosan otthagya Salamancát is. Párizst tűzte ki célul, mint amely az akkori tudományosság középpontja volt. Társai vonakodtak vele menni s elmaradtak tőle.

Párizs új fejezetet nyitott Ignác életében. Itt szerezte meg azt a bölceleti és hittudományi műveltséget, amelyre szüksége volt, s itt talált olyan társakat, akik rendjének oszlopai lettek.

A világ első egyetemén hamarosan érezte Ignác, hogy alsóbbfokú tanulmányai még nem nyújtanak elég alapot az egyetem sikeres elvégzéséhez. Azért megegyezően beállt a gyermekek közé, beiratkozott a gimnáziumba: harminchétéves korában. Mivel 1528 február 2-án érkezett Párizsba, ezért ez iskolaévnak még hátralevő részét és a következő iskolaévet fordította alsóbb tanulmányokra a jóhírű Montaigu-kollégiumban.

1529 október elején kezdte tanulni a bölceletet. Három és fél

évet fordított rá. Vasszorgalommal tanult s dicsérettel nyerte el 1533-ban a bölcséletben a magisteri fokozatot. Ez a cím a bölcséletnek egyetemi tanítására jogosított.

1533 októberében megkezdte a teológiát. De csak másfél évig folytathatta Párizsban. Gyöngélni kezdett. Jóllehet ekkor már imáit és vezekléseit lemérsékelté, mégis a megfeszített munka, a természetének meg nem felelő éghajlat, ki-kiújuló gyomorbaja, a fáradalmak és nélkülözések, sőt némi üldözés megtámadták testi erejét. Ignác maga később így nyilatkozott a Párizsban töltött hét évről: „szeretne még valakit találni, aki tanulmányaiban annyi és akkora nehézséggel és akadállyal lett volna kénytelen küzdeni, mint ő és mégis oly sok évet szentelt volna a tudományok elsajátítására.”¹⁵

Már maga a létfenntartás komoly gondot okozott. A kéregetés sok időt rabolt volna el, azért Ignác arra gondolt, hogy más szegénysorsú tanulók példájára egy tanár szolgálatába áll. De hiába járt utána, nem akadt számára ilyen hely. Ekkor egy spanyol szerzetes tanácsára Flandriába ment és ott a jómódú spanyol kereskedőtől kéregetett össze annyit, amennyire Párizsban szüksége lehetett. Ezt a vándorkörutat évről-évre megismételte. A harmadik évben még Angliába is átkerült. Pedig a sok gyaloglás a legyengült s amúgyis bicegve járó, koros diáknak ugyancsak nem lehetett könnyű.

A tanulás mellett minden alkalmat felhasznált, hogy felebarátja lelkének javára legyen. Elsősorban tanulótársai között buzgólkodott. Ebből itt, Párizsban is származtak bonyodalmak. A diákok nagy tömege nem nézte jószemmel a kéretlen buzgólkodást. Még egymásik tanár is neheztelt rá, mert attól félt, hogy a vallásgyakorlatok miatt a tanulás szenved rövidséget.

Bevádolták őt az inkvizíció törvényszékénél, itt azonban megnyugtató döntést kapott. De a vádak csak nem hallgattak el. A Szent Borbála-kollégium igazgatója végül is keményen rá akart ijeszteni, s a legnagyobb büntetést szabta rá, ami akkor szóba jöhetett: a tanárok által való megvesszőztetést. Ignác kész volt a szörnyű megaláztatásra, de Isten előtt kötelességének tartotta, hogy az igazgatóval részletesen közölje terveit és a helyzetet. Az igazgató addig nem látott tisztán a dologban, de most Ignác önzetlenségén és egyszerű szavain mélyen megilletődött. „Megragadva Ignác kezét, a nagyterembe vezette, ahol a tanárok már készen állottak a vesszőikkel. A terembe érve, a helyett, hogy a büntetést megkezdene, egyszerre Ignác lábaihoz borult és könnyek közt hangosan bocsánatot kért tőle, hogy oly könnyen hitt a vádaskodásnak; majd a jelenlevőkhöz for-

dulva fölkiáltott, hogy Ignác valóban szent ember, aki nem fél a büntetéstől és a gyalázattól, hanem még ily büntetés láttára is csak az Isten dicsőségére és felebarátjai javára gondol.”¹⁶ Ez az eset Ignácnak újabb tisztelőket és barátokat szerzett, társait szorosabban fűzte hozzá, ellenfeleit pedig lefegyverezte.

Bölcséleti tanulmányai befejezése után még többet apostolkodott. Egészségét, életét sem kímélte, ha ezáltal megmenthette felebarátja lelkét. Egy fiatalembert, akit semmiféle eszközzel sem tudott visszarántani a züllés útjáról, azáltal mentett meg a végromlástól, hogy amikor az egyszer a bűntársához ment, s útja egy tó mentén vezetett el, Ignác a félig befagyott tóba nyakig merülve várta őt, s úgy kérte a magábaszállásra a közeledőt, saját vezeklését ajánlva fel az ő bűneiért.

Ignác párizsi tartózkodásának egyik csendes, de fontos törekvése az volt, hogy életirányának követésére alkalmas társakat szerezzen. Alcalai és salamancai társai közül egy sem maradt meg mellette. Párizsban először három buzgó fiatalember csatlakozott hozzá, de ezek csakhamar szintén elhagyták. Ekkor azonban olyan emberek kerültek melléje, mint Faber Péter és Xavéri Ferenc, akik később ömellel oszlopai lettek a kezdődő Jézustársaságnak. Kiválasztásukban s megnevelésükben Ignácnak Isten nagyobb dicsőségére irányuló buzgósága és körültekintése megkapó fejlettségben mutatkozik be. Ezek az első tagok kivétel nélkül ragyogó tehetségű, tiszta lelkű, nagy célokért hevülő férfiak voltak. Mindannyian a bölcsületnek, egyesek a hittudománynak is doktorai. Xavér és Bobadilla az egyetem magántanárai voltak. Ignác egyenkint nyerte meg őket. Elsősorban egyéniségének varázsával. Az egyetemi ifjúság jól ismerte őt, akiben annyi önzetlen szeretet, jóság, 'segítő készség lakott, fáradhatatlan volt mások szolgálatában, kevés pénzből is szívesen adakozott. Erő, kiegyensúlyozottság, béke, szelídség, melegség, biztatás és derű áradt belőle, mélyen beelátott a lelkekbe, csodálatosan fel tudta emelni a csüggedőket s oly kivételes jártassága volt a lelkek vezetésében, hogy ha valaki egyszer hozzá fordult, rendszeren csak hálával tudott emlékezni rá.

Kivételes adottságú ifjak csak ideig-óráig tudnak elzárkózni ilyen egyéniség hatása elől. Hamar fölkel bennük a vágy, hogy közelebbi kapcsolatba jussanak vele. Ignác aztán azokat, akiket Isten gondviselése közelébe hozott, sok-sok egyéni tapintattal és okossággal alakította. Gyakori gyónást és áldozást ajánlott nekik, napjában kétszer végzendő lelkiismeretvizsgálatot, egyes hibák írtá-

sara részletes lelki számvételt, eligazította őket nehézségeikben, edzette őket, s amikor már elég haladást tettek és idejük engedte, egyenkint végeztette velük a lelkigyakorlatot, melyet ő maga adott nagy gonddal, ellenőrizve elmékedéseiket és önsanyargatásaikat is. Nem csoda, ha az ilyen lelkigyakorlat végeztével ezek a fiatal emberek az Isten országának munkáira teljesen fölkészült és Ignác lelkületéhez hasonló apostollelkekké fejlődtek. Ha aztán Ignác ilyenkor föltárta egy-egy ilyen átalakult lelki barátja előtt terveit, a másik tökéletesen egyetértett vele és csatlakozott hozzá.

Egyről Ignácnak ezek a lelki barátai vagy tanítványai nemigen tudtak. Végre 1534 nyarán Ignác elérkezettnek látta az időt arra, hogy társait összehozza és terveit közösen megbeszélje velük. „Leírhatatlan volt az örömük, mikor a baráti szeretet kapcsán kívül egymásban olyanokra ismertek, akiket ugyanaz a szent cél szoros együttműködésre is lelkesített. Ez a tudat mindnyájukban fokozta a bátorságot.”¹⁷

Egyelőre csak annyi állt előttük világosan, hogy minden erejükkel s egész életükkel embertársaik lelki javára akarnak működni. A további részleteket buzgó imáikban Istennek ajánlják, hogy az ő szent tetszését felismerjék. Közvetlen teendőként úgy találták helyesnek, hogy még három évig Párizsban folytatják tanulmányaikat és lelki életüket, utána pedig mindnyájan elmennek hitetleneket téríteni a Szentföldre. „Elhatározták, hogy fogadalmat tesznek, amelynek értelmében Őszentsége a pápa engedelmével elmennek a Szentföldre és ott dolgoznak Isten dicsőségére; ha pedig visszatérnének, akkor is lemondva Isten kegyelmével minden vagyonról és világi méltóságról s hivatalról, akár a hívők, akár a hitetlenek lelki üdvét fogják gondozni minden erejükkel, hirdetik mindenkinek az Isten igéjét és szolgáltatják a szentségeket, a szentgyónást és az Oltáriszentséget. E végből örök szegénységet és tisztaságot is fogadnak Istennek.”¹⁸

E fogadalom letételére augusztus 15-ét tüzték ki a Szűzanya iránt való tiszteletből. Néhány napon át imával, vezekléssel készültek rá, majd előző napon meggyóntak. A Mária-ünnep reggelén heten ott térdeltek Párizsnak akkor külvárosába tartozó Montmartre-domb Mária-kápolnájában. Faber, az egyetlen pap közöttük, mondta a szentmisét. Áldozás előtt az oltár lépcsőjéhez térdeltek mindnyájan. Faber az Oltáriszentséget kezében tartva, feléjük fordult, ők pedig egyenkint, fennhangon elmondták fogadalmukat és

megáldoztak. Ezután Faber mondta el fogadalmát az oltárhoz fordulva és megáldozott.

„Örömük ebben az órában kimondhatatlan volt. Oly nagy lelkesedéssel, önmegtagadással és annyi bizalommal adták át magukat az Istennek, hogy az e napra való visszaemlékezés még évek múlva is új lángra lobbantotta buzgalmukat és a kapott kegyelmek miatt hálás csodálatra fakasztotta szívüket.”¹⁸

Ebből a fogadalomból sarjadt ki a Jézustársaság.

Még fejletlen, még nem igazi szerzetesrend, még nincsenek erős ágai, lombja, virága, termése. De az erők már együtt vannak benne mindezekhez. Ignác maga sem látja világosan a hogyan kérdését, csak aényt érzi biztosan: Isten valami nagyra és rendkívüliire hívja őket.

A montmartrei fogadalomtól kezdve Ignác élete mindvégig egy vonalú: minden idejét, erejét, szívének minden dobbanását a nagy műnek szentelte, amelyet az Úr őáltala létesíteni akart, őrizte, védte, mint a szemefényét; óvta minden félresiklástól, a félreértés és rosszakarat minden veszedelmével szemben. Érte járt-kelt, taposta folyton fejlődése útját, megtett mindent, hogy a pápák fölkarolják és szentesítsék, szakadatlanul imádkozott és vezekelt érte. Mielőtt az alakuló rendnek egy-egy alapelvét megállapította, előbb maga adta rá magát teljesen annak megtartására, önmagán próbált ki mindent.

Az Isten nagyobb dicsőségének elve nála mindig igaz és őszinte valóságot jelentett.

Nemcsak célt, vágyat, álmot, hanem következetes cselekvést. Hajszálnyi eltérést sem tűrt meg attól, amit emberi bizonyossággal Isten nagyobb dicsőségének ismert fel. Ezen töprengett, vívódott, aggódott, amíg élt; de míg másoknál a folytonos mérlegelés sokszor ellenségévé válik a lendületes cselekvésnek, nála az okoskodó kutatás sohasem maradt meddő és gátló. Ha valami, ez Ignác jellemének titka és eredetisége. Ez a folytonos elmélkedő körültekintés nem kötötte soha gúzsba a cselekvés erőit, hanem csak biztos keretek közé fogta azokat, hogy így annál teljesebben és biztosabban érjenek cél.

Ezt jelentette nála az Isten nagyobb dicsőségének elve.

II. Szent Ignác jellemképe

1. Az ember.

Szent Ignác a maga fejlődésének egész vonalán, minden természetfölötti lendülete és felmagasztosulása ellenére is, mindvégig igazán emberi ember maradt. Egyszerű, természetes modorral, vidámsággal, érző, meleg szívvel, nagy megértéssel, türelemmel, segítő készséggel megáldott ember. Így ismertetik kortársai, személyes megfigyelői. Egyikük, Gonzalez így jellemzi őt:

„CSUPA SZERETETNEK LÁTSZOTT. Éppen ezért mindannyian úgy szerették, hogy nem ismerek senkit a Társaságban, aki őt a legmagasabb fokban ne szeretné és az ő szeretetéről ne volt volna meggyőződve. Ezt a szeretetet alattvalóiban több forrás táplálta; mindenekelőtt atyánk nagy nyájassága. Ha valakivel a házban találkozott, oly nyájas arccal fogadta, hogy mintegy lelkébe öntötte egész szeretetét. Akik elutaztak vagy megjöttek, legalább egyszer hivatalosak voltak asztalához, s mindnyájukat nagy szeretettel bocsátotta el. De mindnyájukkal szemben megőrizte komolyságát is és a hivatalos kormányzás ügyeit csak az elüljárókkal közölte. Mindenki iránt barátságos volt, de senkivel szemben sem bizalmaskodó. Közkedveltségének másik oka a nagy gondosság volt, amelyet mindnyájuk egészségre fordított; továbbá az a kímélet, amelylyel a fájdalmasabb intézkedéseket mások útján közölte övéivel, a nélkül, hogy tudnák, hogy a rendelkezés őtöle származott; míg viszont az örömet szerző híreket ő maga adta az illetőknek tudtára. Kíméletes szeretete övéinek szívét különösen hozzá bilincselte. Mint P. Rib'ade-neirának 1553-ban vallotta, harminc év óta soha senkit sértő jelzővel nem illetett. A fiatalabbakat szívesen buzdította dicséretével és elismerésével, ha dolgukat jól végezték; de egyébként mérsékelt volt a dicséretben. Azonban még óvatosabb volt a gáncsolásban. Atyánk – folytatja P. Gonzalez – mindenkiről mindig jót mond; még azok előtt sem beszél a hibákról, akik ezeket tudják, hacsak ez a hiba orvoslása végett nem szükséges. Mind a házbelieknek, mind a külsőknek fogatkozásait menteni törekszik. Különösen vigyáz, hogy se ő maga, se mások ne nyilatkozzanak kedvezőtlenül a pápáról vagy az Egyház kormányzatáról. Atyánk sohasem hiszi el a rosszat, amit másokról mondanak, még Polancónak (titkárának) sem; hanem sok esetben leiratja, ha neki hibát jelentenek, hogy az illető nyugodtan és szenvedély nélkül adja elő, amit tud vagy hallott.

Nagy szeretete okossággal és tapintattal párosult. E végből igyekezett mindenkinek természetét és hajlamait kiismerni. Az emberekkel való beszélgetésben, mondja P. Gonzalez, annyira ura volt magának és úgy meg tudta hódítani azt, akivel beszélt, hogy még az oly ügyes emberek is, mint Polanco, gyermekeknek látszottak az ő körültekintéséhez képest. Már az első társalgás után tetőtől-talpig kiismerte embereit. De azért mások útján is igyekezett róluk felvilágosítást szerezni.

Szeretetét különösen a betegek és a lelki zaklatottságban szenvedők tapasztalták.

„ISTEN GONDVISELÉSE, – mondogatja P. Ribadeneirának – hogy oly sok betegségen estem át. Mert mindig társakat akartam magam köré gyűjteni és igen szigorú életmódot kezdtem. Ha egészségem megmarad és nem hagyom el azt a szigorúságot, senki sem követett volna. De most megtört és elgyengült testemmel arra tanít az Isten, hogy szánakozzam a betegeken és elnéző legyek az emberi gyarlósággal szemben.” A bevásárló testvérnek naponként kétszer el kellett hozzá jönnie és beszámolnia, beszerzett-e mindent, amit a betegápoló a betegek számára megrendelt; a betegápolással megbízottaknál még a kisebb hanyagságokat is szigorúbban büntette. Egy alkalommal eladatta a ház nélkülözhető tállait és tányérjait, csakhogy a betegek kiadásaira jusson, mert már nem volt pénz a háznál. Mikor terhének megkönnyítésére P. Nadalt vicarius generálissá – általános helytartóvá – választották, a többi teendőt P. Nadalra bízván, a betegekről való gondoskodást mégis mindig magának tartotta fenn. A beteglakosztályt a ház legjobb szárnyában, igen célszerűen rendeztette be; ebben nem kímélt kiadást, bár mennyire szűkében volt is a ház a pénznek. Nagybőjt elején mindenkit megvizsgáltatott az orvossal, s csak azokat engedte böjtölni, akiknél az orvos nem emelt ez ellen szót. Ha a novíciusok közt olyant látott, akinek arcszíne kissé sápadtabb volt, mindjárt meghagyta, hogy aludjanak többet és kevesebbet dolgozzanak. Amint ő maga engedelmeskedett az orvosnak, úgy övéinek is előírta, hogy betegség idején pontosan kövessék az orvos előírásait és a egészségükről való gondot bízzák másokra. Egészségi felügyelőnek nem egy ízben beteges embert tett meg, merthogy az ilyenek több érzékkel szoktak bírnival a szenvedők iránt.

Még kézzelfoghatóbban tapasztalták szívének nagy szeretetét azok, akik lelkükben szenvedtek s a lelki életben még gyöngék voltak. Az egyik német újszerzetes elvesztvén lelke egyensúlyát, már el akart menni a házból. Atyánk – mondja P. Ribadeneira – hasztalan kísérelt meg más eszközöket; azt mondta tehát neki, várjon még három-négy napig, ezalatt nem kell semmiféle szabályt megtartania, sem senkinek szót fogadnia, hanem mindenben a maga akarata szerint igazodhatik, fölkelhet, ehetik, mikor akar. Ezt a ház miniszterének (másod-elüljárójának) is tudtára adta, s meghagyta neki, hogy ne akadályozzák a novíciust ebben. Ez a nagylelkű engedékenység annyira meghatotta az újszerzetest, hogy megszegyenülve önmaga előtt, erőt vett magán és megmaradt hivatásában. Mint P. Ribadeneira írja, a Szent kitűnően értett ahhoz, hogy a zaklatott és zavarodott lelkeket megnyugtassa; még ha valaki nem tudta is előadni lelkiállapotát, ő maga oly világosan megmondta, kit mi bánt, mintha beelátott volna a lelkébe; majd elbeszélte, hogy hasonló esetben mi történt övele s hogyan segített magán; ez oly derült békét szerzett a szenvedők szívében, mintha csak kezével üzte volna el abból a fellegeket.”²⁰

„Ha valaki súlyosabb kísértésben szenvedett, – beszéli első életírója, P. Ribadeneira – sokat imádkozott érte és sanyargatta magát; a Társaság első tagjai közül az egyiket, aki már-már el akarta hagyni, azáltal mentette meg, hogy három nap élten-szomjan böjtölt és imádkozott érte. Nagy szeretettel gondoskodott mindegyik alattvalójának

egészségéről és megelégedettségéről; úgyhogy akik ezt láttuk, csodálkoztunk rajta, akik pedig nem látták, talán kényeztetésnek vették Egyik bizonyítéka ennek az a gond is, amellyel az ápolásban ő maga segédkezett, ha veszélyes beteg volt valaki, s az alázatos szeretet, amellyel az ilyent kiszolgált, mintha egyéb dolga nem akadt volna. Magam láttam, hogyan tette rendbe a betegek ágát. P. Otelló Jeromos betegségében, 1553-ban, magára vállalta az ápolás gondját, saját szobájába vitette ágát, vele étkezett, később vele járt ki a szabadba, míg egészen meg nem gyógyult. Nincs az az anya, aki oly gondot viselne gyermekeire, mint boldogult atyánk az övéire, főképp a gyöngéledőkre és betegekre. A távollévőkre is kiterjesztette gondját és az elüljárókkal íratott fiai hogylétéről, s ha ezt elmulasztották, szelíden intette erre őket. Arra is gondja volt, hogy egészségüket megőrizték. Azokat, akik Rómába érkeztek, az első napokban minden reggel sétára küldötte. P. Gonzalez ezt csak engedélynek vette, s nem ment ki. Ezért a Szent őt az étteremben feddésben részesítette. A Tivoliba küldött P. Ochoának pontos napirendet és részletes utasításokat írt elő, hogy egészségét és erejét megőrizze. Borgiai Szent Ferenc, P. Araoz, P. Lainez és mások számára külön egészségi felügyelőket rendelt ki, akiknek ezek elüljáró létükre is engedelmeskedni tartoztak. Nem egy levele maradt fenn, amelyet tanuló rendtagoknak vagy újszerzeteseknek írt, s amelyekben egészségük iránt érdeklődik. Szereteté abban is mutatkozott, hogy a haragvókkal a legnagyobb türelemmel és szelídséggel bánt, s ezzel őket egészen meghódította és megszegényítette. Ha valakit szomorúság bántott vagy a szenvedély tüze elragadott, hihetetlen volt iránta türelme. Ilyenkor nem pirongatott, nem szólt egy szót sem, hanem várt, míg a szenvedély le nem csillapodott s a beteg magába szállván, be nem ismerte hibáját s azt, hogy mit szenvedett érette atyánk. Tisztelettel bámulták ilyenkor az okos ügyességet, amelyet vele szemben tanúsított... A hibákat, amelyeket beismertek és bizalommal bevallottak, örök feledés fátyolával takarta el és eltemette; biztosak lehettek róla, hogy sem tettein, sem szavaiban, sem arcán, sem szívében még nyoma sem marad meg e hibáknak, mintha sohasem hallott volna róluk.”²¹

„Mikor engem 1553-ban hivatott, – írja P. Manare – három helyet nevezett meg, ahová küldeni szeretne. De előbb tudni akarja, hová vonzódom, s ezért mondjam meg nyíltan, mire hajlanék jobban. Énnekem nem volt más vonzódásom, mint hogy engedelmeskedjem. Bátorított, hogy csak mondjam meg, vagy legalább sejtsem vonzódásomat; de én egyre azt válaszoltam, hogy igazán nem mondhatok mást, mint hogy kész vagyok bárhová elmenni és engedelmeskedni, mégha meg kellene is halnom. Ekkor ő jóságosan elbocsátott, s egy másiknak megmondta, hogy e közömbösségem és magam rábízása igen tetszett neki. Egyébként szívesen követte ennek a készségnek föltételezésével alattvalóinak hajlamát és örült, ha ez az ő óhajával megegyezett, mert, úgymond, az emberek kormányzása ekkép könnyebb és kedvesebb.”²²

„Igyekezett úgy foglalkoztatni alattvalóit, hogy se tétlenek ne legyenek, se a munka alatt össze ne roskadjanak. A munkákat kinek-kinek erejéhez mérte, és sokszor figyelmeztette a házi elüljárókat, hogy ne terheljék túl alattvalóikat, mérsékeljék a munkát, tekintsenek az alattvalók egészségére; az egyeseket is, mint P. Salmerónt, mérsékletre intette. Máskor az ellenkezőre volt szükség: ha az Isten hívására szántuk magunkat a szerzetes életre, komoly munkát kell végeznünk. Nem elégedett meg azzal, hogy valakire egy hivatalt vagy munkát rábízott,

hanem azon is volt, hogy az illető erre a munkára alkalmassá is legyen. Ezért részben élőszóval és írásban utasításokat adott neki, részben egy időn át gyakoroltatta őt ilyenmő foglalkozásban. Ha valaki még kezdő volt, egy tapasztalt és okos embernek napról-napra számot kellett adnia, mit tett és hogyan sikerült a munkája, hogy mind a jóra, mind a balfogásokra figyelmessé legyen, s megtanulja a helyes módot munkakörében. Ezekben az utasításaiban arra tanította őket, hogy igyekezzenek hivatalukban tekintélyt szerezni, de őszinte, alázatos és okos eljárásukkal; s hogy úgy viselkedjenek az emberekkel, mint az orvos: türelemmel; ne a gyarló Ádám fiát nézzék bennük, hanem Isten képét s a Jézus vére árán megváltott lélek értékét. Másik eszköze a bátorítás volt, hogy a nehézségekkel szembenézzenek. Főkép a kislelkűséget és csüggedést igyekezett lelküktől távoltartani.”²³

„A működésben magában nem zavarta meg az egyeseket kicsinyes beavatkozással, ameddig dolgukat jól végezték. Ugyanezt a bizalmat s a cselekvési szabadság szeretetét mutatja az a szokása is, hogy némelyeknek saját kezeirásával aláírt üres lapokat adott vagy küldött, hogy belátásuk szerint intézkedjenek az ő nevében, s ő előre is jóváhagyja, amit írni fognak.”⁴

„Az újszerzeteseket (novíciusokat) nagy szeretettel karolta föl és odaadó gondnal igyekezett őket képezni. Nyájas és derült arccal fogadta az érkezőket; jóindulata minden szaván megérzett, még akkor is, ha önmegtágadást kívánt tőlük, vagy feddenie kellett őket. Akik az ő szobájába bekerülnek, – írja P. Nadal – mindig nagyon vidámak és nevetős kedvvel jönnek ki onnan. Bánásmódja az egyesekkel más és más volt, kinek-kinek kora, jelleme, előbbi állása, szokásai s hajlamai szerint. Némelyek iránt szigorúnak látszott, mert volt rá oka, vagy mert nagyon bízott bennük; másokkal szemben szelídséget tanúsított.”²⁵

A legtöbb türelmet, megértést, atyai gondoskodást Ribadeneira Péter nyerte Ignációl, aki alig 14 éves gyermekként került Szentünk keze alá. Annyira élénk és gyermekes volt még, hogy a rendtársak szívesen szabadultak volna tőle. Ignác azonban látta a fiú belső értékeit és erőfeszítéseit s ezért törhetetlen kitartással foglalkozott vele.

„Folytatta nevelőmunkáját és hol jósággal, hol szigorúsággal bánt vele. Néha elnézte hibáit s bátorította őt, máskor alkalmat adott neki a feddés vagy büntetés elviselésére. Hogy az ifjút jó korán figyelmes, pontos munkára és megbízhatóságra szoktassa, egyideig vele irattá levelezését.

— Tudod, Péter, mit tesz titkárnak lenni? – kérdezte őt.

— Titkárnak lenni kétségkívül annyit tesz, – felelte hévvel az ifjú – mint hüen megőrizni a ránk bízott titkot.

– No jó, ha ezt már oly jól tudod, hát ezentúl titkárom leszel.

Ezentúl tehát gyakran kapott lemásolni való leveleket s más okiratokat. Munkáját a Szent tüzetesen átnézte, s részint, mert könnyelműségből hibák csúsztak be, részint, hogy a megaláztatást el-

viselni tanítsa, sok gáncsolnivalót talált benne. Majd a helyesírás volt hibás, majd a vonások szabálytalanok, a sorok ferdék, majd az írás egyenlőtlen. Egyszer az egész elkészült másolatot a Szent a földre dobta s haragos képet mutatva így szólt:

– Ha ez így megy, ez a csélcsap gyermek sohasem fog becsületes munkát végezni.

Ribadeneira bánatában sírva fakadt és magát ütötte arcul, hogy önmagát büntesse. De ettől fogva kettőzött figyelemmel és pontossággal dolgozott.

Ignác gyakran vitte magával az ifjút sétára a szabadba, vagy látogatásaikor kísérőként, s ilyenkor sok mindent elmondott neki okulás végett saját életéből is. Ez a fesztelen megnyilatkozás Ribadeneira szívét is megnyitotta, úgyhogy a Szent előtt semmi titka sem volt s fogékonyabban fogadta útbaigazításait is.²⁶

Az újoncidió után Ribadeneira Ignációl távol, Párizsban, Brüsszelben, Löwenben tanult. Azonban csakhamar súlyos búskomorságba esett. Elüljárója ekkor visszavitte Ignác mellé s a Szentnek alkalma volt az ifjú nyugtalanságát, keserűségét, sőt gyanúsításait és heves kitöréseit roppant türelemmel, jóságos szeretettel, buzgó imákkal, vezeklésekkel s amikor Ribadeneira beteg lett, a betegápoló szolgálatkészségével gyógyíttatni. Végre is egy nyolcnapos lelkigyakorlat kapcsán győzött a fiatalemberen a kegyelem ereje – Szent Ignác által. „Mit mondjak – írja vallomásaiban Ribadeneira – a szelidségről és nyájasságról, amellyel ez a szent férfiú velem bánt! Magamról elfeledkezett szeszélyeimről, s a bánatról és gondokról, amelyeket neki okoztam! . . . Istenem, Te csöpögtetted az ő szívébe az irántam való szeretetet, te adtad neki azt a szelidséget, azt az atyai jóságot, amellyel Te magad megbocsátasz a hozzád szívből visszatérőknek s nem hányod többé szemükre, nem fordulsz el többé tőlük.”²⁷

„A Szent maga sokat adott a tisztaságra és a művelt megjelelésre; asztalánál is, mint Palmio írja, oly tisztán és kecsesen szolgáltak fel, hogy még az udvariaknak is díszére válhatott volna. De azt mondta, hogy ily külső csínra elsősorban az idősebbeknek kell törekedniök; náluk ez a gond, miután a hiúság s más rendetlen vágyak már lelohadtak, erényszámba megy; az ifjakkal ellenben a tetszésvágy s az imént elhagyott szenvedélyek melegágya lehetne.”

2. A szent.

Mit is értünk szent emberen?

A „szent” fogalom előttünk katolikusok előtt valóban szent. És nem csodálkozunk azon, hogy vannak, akik előtt nem szent. Mi is sokalnánk oly nagy tisztességet adni pusztá emberi lénynek, amennyit adunk a szenteknek, ha erre bőséges indokunk nem volna. Ha a szentnek belső értékeit elemezzük, a következőket találjuk:

a) Természetes, pusztán emberi látószög alatt is egészen ki-magasló jelenségek, legnemesebb embertípusok. Ezt közelükben mindenki érzi és ösztönszerű elismeréssel adózik nekik érte.

Ami önkénytelenül is megkap velük kapcsolatban, az egy bizonyos sajátos melegség, önzetlen jóakarát másokkal szemben, olyanokkal szemben is, akiket talán sohasem láttak, sőt akik talán ellenségeik; hatalmas belső erő, a személyiség fölényes ereje, melyet hamar megérez a szemlélő olyan esetek kapcsán, melyek próbára teszik az egyéniség erejét, pl. megfeszített tevékenység, bántalmaztatás, megaláztatás, szenvedés stb. idején; egységes, fejlett, befejezett etikai egyéniség; nagyfokú kihatás a kortársakra, sőt későbbi korokra is.

b) Természetfölötti szempontból jellemzi őket: a kegyelmi élet teljessége s az ebben gyökerező erények fejlettsége, szoros és melegen átélt kapcsolat az Istennel, minden másnak Istenhez való nagy jóakaró viszonyítása, az istenszeretnek minden cselekvést átjáró ereje. Bennük, az ő kiteljesedett életükben áll előttünk le- » nyűgöző valóságként Isten, Jézus Krisztus, az evangélium.

Ignácnak megtérése óta szinte szenvedélyes törekvése volt az életszentség elérése, ez a törekvés nem fogyatkozott meg benne haláláig.

„LELKÉNEK MŰVELÉSÉT és tökéletesítését nem hagyta abba az utolsó óráig. Atyánk – írja P. Gonzalez – minden órában számonkéri magaviseletét valamely hibára nézve, hacsak valami fontos dolog vagy idegen látogató meg nem akadályozza. Ha ilyesmi megesett, a következő órában pótolja a mulasztást. Mikor az egyik házbeltől kérdezte, hányszor vizsgálta meg lelkiismeretét, s ez azt mondta: hétszer, – ő így felelt neki: „Csak oly ritkán?” Pedig még a nap javarésze hátra volt. E gyakori számonkérése saját tetteinek oly finommá tette lelkét, hogy oly apró fogyatkozásokat is észrevett és rosszalt magán, amelyeket mások rendszerint számba sem vesznek. A nagy gond, melyet fogyatkozásainak felismerésére és legyőzésére fordított, egyik napnak a másikkal való összehasonlítása és a tökéletességre való törekvés mindennapos fölelevenítése azt eredményezte, hogy állandóan előrehaladt az erény útján.”²⁹

„A szerzet legmagasabb tisztjét, azt hitte, nem kezdheti meg jobban, mint az alázatosság gyakorlatával. Űgy osztotta be idejét, hogy az általános érdekű ügyek elintézése mellett jusson alacsony foglalkozásokra is. Nap-nap után lement a konyhára és segédkezett a főzésnél, mosogatásnál s végezte a konyha és a ház takarításának munkáját. Mindezt oly pontosan és odaadással teljesítette, mint valami kezdő újszerzetes, aki ezekben lelke művelésének eszközét látja. Ugyané célból vállalta magára a Maria délia Strada-templomban a katekizmus magyarázatát gyermekek és nép számára.”³⁰

Megválasztatása után többször mondta: „Ha Őszentsége a pápa meghagyná, hogy az Ostiában horgonyzó bármelyik kéznél levő csónakba vagy hajóba szálljak, mégha sem kormányrúdja, sem árboca, sem vitorlája, evezője s egyéb felszerelése sem volna, és hogy rajta eleség nélkül szeljem át a tengert, nemcsak nyugodt lélekkel, hanem kész örömmel is felszállnék rá.”³¹

A túlbuzgóság ellen a coimbrai kollégium tagjainak így ír: „Az okatlan buzgóságtól is óvakodni kell, mert istenszolgálatunknak észszerűnek kell lennie. A kellő mérséklet nélkül a jó rosszba, az erény hibába csap át és éppen ellenkező hatások erednek belőle, mint amelyekre törekedtünk. Először a kimerülés folytán az Isten szolgálata bágyadtabbá lesz; majd a fellángoló buzgóság hamar lelohad, sőt kialszik; a hajó a túlterhelés folytán könnyen elsüllyed; végre megesik, hogy nem a régi embert, hanem az újat feszíti az ember keresztre s képtelenné teszi az erények gyakorlatára. így árt saját testének, az Isten élő templomának; ellanyhulásával és általán bukásával másokat megbotránkoztat; vagy pedig önmaga lesz felfuvalkodottá, magának tulajdonítja, ami nem az övé, saját ítéletét másoké fölé helyezi s maga feje után indul. Az ember e józanság nélkül több fegyvert ölt magára, mintsem elbír, és tüzes lova számára csak sarkantyúval látja el magát s nem gyeplővel is.”²

„Rendkívül könnyen és gyorsan össze tudta szedni elméjét a felhalmozódó munka közepette is és tudott Istennel az imában egyesülni. Mintegy állandóan kezénél volt az áhitat s a könnyezés is.”³³

„Minden imádságát s Istenre vonatkozó ténykedését oly lelki összeszedettséggel végezte, hogy szemmeláthatólag mindig szem előtt tartotta, sőt mintha látta volna Istent. Szentmisénél nem egy ízben háromszor is könnyekre fakadt, a lelki vigasztalás túláradásától; minthogy azonban ez ártani látszott egészségének, az orvos meghagyta neki, hogy fékezze magát. Szent Ignác engedelmeskedett s könnyek nélkül is megtalálta az isteni vigasztalást.

Az Isten szeretetében való elmerülés arra vitte, hogy önmagának minden érdekéből kivetkőzve, csak Isten dicsőségét tartotta szem előtt, csak az ő megbántása fájt neki. A konstitúciók (alapszabályok) írása közben egyik nap az a gondolat merült fel lelkében: mit tenne, ha Isten őt elkárhozná? „Két körülmény állott ekkor szemeim elé, – írja följegyzéseiben – az egyik a kín, melyet ott szenvednék, a másik az, hogyan káromolják ott az ő nevét. Az elsőben nem tudtam büntetést érezni vagy látni, s úgy tűnt föl előttem, hogy jobban fájna nekem hallani az ő szentséges neve káromlását.” Anyyra átadta magát Istennek, hogy semmi a világon, még egész élete munkájának megsemmisülése sem volt képes megingatni lelke egyensúlyát. Betegsége idején azt tanácsolta neki egyszer az orvos, hogy semmi aggasztó vagy szomorító gondolatnak ne adja át magát. Gondolkodni kezdett, volna-e valami, ami lelkét el tudná szomorítani. Végre egyet talált: ha a pápa a Társaságot feloszlatná, vagy mint szerzetet megszüntetné. Tovább vizsgálva magát, úgy találta, hogy még akkor is vissza tudná nyerni egy negyedórai imádság után lelkének tökéletes nyugalmát. Ebből az odaadásból eredt törhetetlen bizalma Isten iránt, amelynek számos példáját láttuk. Csak Istenre támaszkodott vállalataiban s nem az emberekre, a leghatalmasabbakra sem, s nem az eszközökre, amelyeket megragadott.

Az Isten iránti odaadó szeretetből származott az a folyton tevékeny és önfeláldozó szeretet az emberek iránt, amelynek tanúi voltunk élete nyomán. S ugyané szeretet öntött szívébe oly törhetetlen ragaszkodást és tiszteletet Jézus földi helytartója, az Egyház feje iránt. Mindennap könnyek közt imádkozott a pápáért; sohasem engedett még a kevésbé jóindulatúnak látszó IV. Pálról sem valami kedvezőtlen nyilatkozatot hallatni.³⁴

„Mindenben, nagyban és kicsiben egyaránt a legmagasabb szempontok szerint igazodik; ura minden szenvedélyének s hatalmában tartja lelkének még ébredő indulatait is; éppen azért kifelé változatlanul zavartalan belső békéjét mutatja, amelyben lelke föltartóztatás nélkül evez az örök révpartok felé. A keresztény éretnyek nemes kíséretében, amely végig követi élete útját, kimagasló emberfölötti okossága és szeretete Isten iránt s az emberek iránt Istenért, amely szeretet szeráfi, de nyugodt lánggal égeti szívét, és nem hagy neki egy percnyi pihenést sem az odaadó törekvésben, hogy Istent és egyszülött fiát, ki az emberekért emberré lett, az emberek megismerjék, szeressék és dicsőítsék. Ilyennek mutatkozott

Ignác azok előtt, akik vele érintkeztek, bár szorgos gondnal és páratlan ügyességgel vigyázott mindig arra, hogy elrejtse azon ajándékokat, amelyekkel Isten elhalmozta boldog lelkét.”³⁵

Sok adat bizonyítja Ignác életéből, hogy a Boldogságos Szűz, az ő „Ürnője” iránt mily gyöngéd, gyermekded tisztelettel, hódolattal és hűséggel viseltetett. „Megtérésének történetében a Boldogságos Szűz nagy szerepet játszott. Az ő képe előtt imádkozik a magábaszálló beteg; s Szűz Mária megjelenésével megerősíti a megtérői jó elhatározásában. Mikor már járnia szabad, az olazi Miasszonyunk-kápolnához látogat el; majd búcsút véve hazulról, első útja az arránzauzi Miasszonyunkhoz viszi; Montserrat előtt Szűz Mária tiszteletére még kardot is kész rántani, s az úton neki fogad tisztaságot.”³⁶ A Boldogságos Szűz montserrati szobra előtt egész éjét virrasztva tölt, mielőtt nagy útjára indul Manréza felé. Kardját és törét oltára mellett függeszti föl. Augusztus 15-én teszik első fogadalmukat Párizsban. A fájdalmas Szűz képét állandóan keblén hordta megtérése után. A „Maria della Strada” kegyképhez Rómában Ignác különös kegyelete fűződik. Viszont a Szent Szűz is nagyon kegyes volt Ignác iránt. „Megtérése és lelki tisztulása idejében a Boldogságos Szűz Mária kedves jelenésével vigasztalta és erősítette Ignácot, hogy láthassa, mennyit köszön valódi Ürnőjének és megnyit tett égi Asszonya az ő megtéréséért. Egy éjjel világosan látta a Szent Szüzet és karján az isteni Kisdedet. Szótlatlanul, sokáig ott időzött nála, hogy a megtérő szíve egészen elteljék látásában. Nagy kegyelemajándékot hagyott hátra gyermekének; mert ezen órától fogva Ignác úgy megerősödött a megtérés útján, hogy egészen megundorodott előbbi életétől és szívében minden földi és érzéki indulat kialudt. Az angyalokhoz hasonló tiszta élet szeretete oly mély gyökeret vert benne, hogy soha többé életében a legcsekélyebb beleegyezését sem adta az érzékes kísértéseknek.”³⁷

A Társaság alkotmányában (Constitutiones), melybe egész lelkét belefektette, leveleiben (fönnmaradt kb. 8 ezer levele), előző életéről való elbeszélései és társainak megfigyelései alapján készült életrajzában Ignác mindig egyformán áll előttünk. Mindig ugyanaz, maradéktalanul Isten embere, kinek ügyét lelkének-testének minden képességével szolgálta abban a sajátos szellemben, mely az ő hivatása volt.

Az Egyház 1622 március 12-én avatta szentté.

A szenteknek vannak közös vonásaik, amelyek mindegyikük-

ben egyezők, de vannak egyedi jellegzetességeik is és sokszor épp ezekben a jellegzetességekben van sajátos hivatásuk.

Ignác szentségének jellegzetességeként talán egy bizonyos *kifejlett realizmus-érzék* jelölhetnénk meg. Míg ugyanis egyesek, néha még maguk a szentek is, az életszentséget úgy gondolják el, hogy annak lendülete túl van minden földiesnek látszó realizmuson, s bizonyos földfölötti eszményiség szárnyain repül a magasságok felé, addig Ignác a legszárnyalóbb eszményiségbe is belé akarja építeni az észnek minden okosságát, józanságát és tervezni-tudását is, úgyszintén az akaratnak minden erejét, a cselekvés erőinek minden rendezettségét és edzettségét. Az eszményiség javára az így érvényesített észnek és akaratnak rendel alá egyéb lelki képességeket, testet és külső tényezőket. S ezekből a legcélravezetőbb munkával szeretné kitermelni a viszonylagosan legmagasabb eredményt, így áll elő az ő sajátos maximális valóságérzete.

Hogyan értsük ezt közelebbről?

a) Ignác az életszentségnek mindenekelőtt erős *természetes alapozottságot* akar adni az egészséges és fejlett emberség adottságainak okos és célszerű fölhasználásában.

Ömaga rengeteget tapasztalt a saját és látott mások életében, sokat gondolkozott, imádkozott, vezekelt, vergődött, amíg kikristályosodott lelkében a természetes alapoknak az a mértéke, amely saját egyéniségében, rendjének tagjaiban és általában a katolikus hívők lelkében az életszentségbe beépíthető és Isten akarata szerint be is építendő.

Itt érte el Szent Ignác gyakorlati zsenialitása tetőfokát, ebben van legfőbb eredetisége, ebben van legnagyobb jelentősége az Egyház és a lelkek történetében. Ez a gerincvonal rendi alkotmányában és rendje életében, melyhez minél szervezesebben tapadnak a tagok, annál biztosabb az ő ignáci stílusú életük, fejlődésük és hatásuk. Hatalmas tanítást adott ezzel az egész kereszténységnek, amelyet még csak kis mértékben értettünk meg és tettünk magunkévá.

Ignác a legmélyebbre realizált gyakorlati kereszténységnek mestere.

b) Az ignáci szentségnek *lelke: a Jézus-középpontiság* a cselekvés egész vonalán.

A jézusi egyéniség kialakítása a Jézussal összeforrt emberben: ez az a nagy építmény, melyet Ignác az előbb vázolt természetes megalapozottságra emelni akar.

Azért középpontosság, mert innen veszi méretét minden cselekvés, innen veszi indítékait, erejét, szentségét s ide is tér vissza minden eredménye.

A Jézus név a rend homlokán valóban reális név.

S minthogy Jézus nekünk, hívőknek, legreálisabb jelenség: történeti életének valóságában, az Oltáriszentségben, az Egyházban, a pápai tekintélyben, ezért a Jézus-középpontosság cselekvésvilágának rendjében is különös szerep jut ezeknek a legnagyobb jézusi valóságoknak.

c) Az ignáci szentség *legreálisabb kiépítése egy egészséges, mély és lényegbevágó aszkézis* útján történik.

Miben áll ez? Abban, hogy világosan lássam életem célját s rendeltetését s ennek világánál ismerjem fel s küzdjem le mindazt, ami e célnak útjában áll. Ez az önkivizsgálás és öngyógyítás maga is a legsúlyosabb tett. Már a tisztánlátás is nehéz e ponton. Legnehezebb azonban leggyökeresebb lelki bajunkkal titkon szolidáris legbelső magatartásunk megszüntetése. A legmélyebb ellenállásnak, gyógyulni nem akarásnak hatálytalanítása. Ez a lényegbe vágó aszkézis, és ennek szolgálatában áll az a mesterien egységes önreformrendszer, melyet Szent Ignác Lelkigyakorlatainak nevezünk. Sok szó esik annak hatásairól és hatásai kulcsáról. El ne feledjük, hogy ereje éppen abban van, hogy mindenestől gyógyítani akar, mégpedig főképp a lényeges bajunkból. Aki megérti igazán a Lelkigyakorlatot és valóban érvényesíti annak erejét önmagán, az meg is gyógyul.

A Lelkigyakorlatban lényeges orvosságként fölismert eszközt természetesen tovább is alkalmazni kell, nehogy a lelki betegség gyökere, melytől a bűnbeesett természet egészen megszabadulni sohasem tud, kiújuljon. Ez a gyakorlat az életszentség reális továbbépítése.

d) Az ignáci életszentség *hasznosítása: a maradéktalan és maximális apostoliság*.

Az életszentség ugyanis nála nem egyedülálló, önös cél, hanem mindenkor és mindenestül apostolkodó: hasznossá válni az ember-testvér mentésében és megszentelésében is.

Ebben a munkában azonban Ignác meggondolt kiválasztással él. Elve az, hogy a lehető legtöbbet használjon. Ez az elv érvényesül a Jézustársaságnak abban az egyetemes munkarendjében, melyben Szent Ignác elgondolása kifejezésre jut.

Hol legnagyobb a veszély az Anyaszentegyházban, hol leg-sürgősebb a segítség, mivel lehetne a legtöbb jót tenni és a leg-

értékesebb munkát végezni a lelkek javára: ezek azok a kérdések, melyek állandóan Szent Ignác lelke előtt lebegtek s amelyekre rendi alkotmányában, életében és rendjének életében oly klasszikus feleletet adott.

Vannak azonban még a katolikus Egyházon belül is, akik kifogásokat emelnek a szentignáci aszkézis, jámborság és életszentség egész iránya és stílusa ellen. Az utolsó két évtizedben ezek a kifogások különösen megsűrűsödtek.

Ha nem ismernők ez ellentétek történetét és belső indítékait és csak úgy kapásból szólnánk hozzá, azt mondhatnók: megértjük ezt az ellentmondást. Sohasem volt az emberi társadalom testileg, idegileg annyira ernyed, mint a mi korunkban, főleg a világháború után. Amikor aztán mégis leszámol, mert kénytelen leszámolni, a kultúrának előbb istenített, aztán agyagbálványnak bizonyult értékeivel és kinyújtja lelke tapogató csápjait az örök értékek, főleg személyi értékek felé, jót tesz neki egy kis finom miszticizmus, egy kis szemlélődés, elnézgelődés az értékek felé: liturgiában, irodalomban. Talán még itt-ott az akarás párkányára is felmerészkedik. De komoly vallási elszántságot és erőfeszítést ettől az irányzattól egyetemesen várni egyelőre nem lehet.

Lélekmentő lélekkel istápoljuk a bármily gyenge ébredést, de megdöbbenünk, ha egyesek esetleg az aszkézis szónak még a halatára is felszisszennek. Akarat? Szentignáci voluntarizmus? Nem, el vele! Ki kell mondani rá az anatómát! Hiszen ez a gyökere minden voluntarisztikus eltévelyedésnek: individualizmusnak, kapitalizmusnak, liberalizmusnak, minden modern bajnak és világrengetésnek. Ignácék az önakaratot istenítették: íme, megtermett a gyümölcse! Kapjanak hát észbe és vessenek számot négyszáz éves eltévelyedésükkel! Igazán ideje lenned

S ezt sokan a liturgia nevében és érdekében mondják.

Testvérharc lett volna, ha a jezsuiták felveszik az odadobott kesztyűt. Kinek jó ez a harc? Hordták inkább a méltatlan megbélyegzetést. Pedig könnyű lett volna kiéleznük a helyzetet s megfelelnük a vádra.

Mit is vetnek a szentignáci lelki irány ellen?

a) Mindenekelőtt azt, hogy ez a vallásosság, ez az aszkézis és életszentség erősen *szubjektív*, önös. Hangsúlyja az alanyi érvényesülésen, az egyéni értékek biztosításán van. *Én* akarok tökéletesedni, *én* akarok szentté lenni, *én* dicsőítem az Istent. Márpedig

az igazi szentség *objektív*. Cselekvési iránya tárgyi. Az egész élet-szentség az objektív értékvilágba szívódik föl. Döntő tehát az objektív jelleg. Az én-jelleg itt elveszíti érvényét. Nem az a fontos, hogy *velem* mi van, hanem az, hogy a nagy objektív szempontok és értékek hogyan érvényesülnek rajtam és kívülem.

A szubjektív szentségi iránynak lehetnek vonzó hatásai. Könnyebb neki híveket toborozni. De ez olcsó hatás és nem igazi érték.

b) Továbbá azt vetik az ignáci életszentség ellen, hogy túlzottan *akarati*. „Molinista” akaratiskola. Elsősorban az ontológiai szentség rovására, aztán az igazi etikai szentség lélektani egyensúlyának kárára. Háttérbe szorul ugyanis a megszentelő kegyelem állapotával adott ontológiai szentség nagyraértékelése és minden gonddal való ápolása, minden etikai szentség fölött való szeretete. Lelki világunk homlokterébe a cselekedetek szentsége kerül. De ebben is különös zavarral. A helyes rend az lenne, hogy nagyobb jelentőségét tulajdonítsunk az ismeretnek, mint amely előbb van az akaratnál; tehát tiszta, nyugodt szemlélettel hagyjuk lelkünkre hatni és abban érvényesülni az igazságokat. Hadd foglalják le a szemlélt igazságok és értékek a legsimább lélektani törvényszerűséggel az ész, az akaratot és vigyék cselekvésre az egész embert, – annál inkább, mert ez a szerves, lélektani folyamat amúgy is a kegyelem televénytalaján és erejében történik.

A voluntarizmus ezt persze másképp gondolja. Kitzüzi magának a célt, amely *neki* megtetszett, arra akarati vezénnyelssel ráveti magát és – íme, hamar meg is lesz az eredmény. Csak akkor hajlandó megállni és e módszer helyességét átvizsgálni, amikor már hosszú erőlködés sem termi meg a kívánt gyümölcsöt, sőt az erőlködő idegzetileg esetleg összeroppan, lelki élete pedig csődbe jut. És az még a jobbik eset, hogy valaki módszerét ilyenkor átjavítja, mert a rendes az, hogy az aszkéta végleg a régi módszer útjain reked meg.

Valami különösen anorganikus lélektani folyamat – az ellentmondók szerint – ez az akarati erőfeszítés, az önmegtagadásnak mindenekfölött való hangsúlyozása, a bravúros teljesítmények áhítása, a küzdesnek rendszerre emelése (állandó lelkiismeretvizsgálat, tervszerű hibairtás stb.). Az önmagával eltelt embernek képzelgő mindenhatósága húzódik meg mögötte.

Innen van aztán az Egyház egyetemes aszkétikus életében, ahol a vázolt voluntarizmus érvényesül, annyi görcsös önakarat, képzelődés, eltévelyedés, hiúság, kevélység és – eredménytelenség. Innen van az ilyen lelki életet élőknek idegfeszültsége, kedély-

zavara, talajvesztése, úgyannyira, hogy sokszor jobban szeretnék inkább olyan embereket látni magunk körül, akik soha aszkézisről nem hallottak. Innen van végül az a sok kiábrándult „askéta”, akiknek egyrésze be sem meri vallani magának, hogy bizodalma megingott a saját aszkézisében.

Mennyivel más, természetesebb, egészségesebb az a szentségre törekvés, amely Istennek és kegyelmeinek egyszerű elfogadása! Inkább önátadás, odatapadás Istenhez és a hozzávezető tiszta értékekhez – az ismeret elsőbbségével, amely tehát inkább ismereti behatásokkal és lélekodahajlással dolgozik, nem pedig rendszerbe szedett akarati erőlködésekkel!

c) Végül még ez a vád is felhangzik: az ignáci jámborság és szentség másokra nézve agresszív jellegű. Mindenáron érvényesülni akar önterületén kívül is: másoknak javításában, alakításában - akár tetszik azoknak, akár nem. Épp azért türelmetlen mások fogvatkozásaival szemben, különösen, ha azok a fogvatkozások nem akarnak eltűnni a javító behatásra záros határidőn belül. Nem is szólva arról, hogy ez a türelmetlen irány a felekezeti ellentétek szítója, összeütközések kihívója.

*

íme, ezekben iparkodtunk őszintén feltárni a kifogásokat. Egyetlen komoly kifogást sem hallgattunk el.

Érezzük e kifogásokon mindjárt, hogy igen alkalmasak a lelkek fölkavarására, hiszen meglepően valószerűeknek tetszenek és az ember legigazibb érdekeit látszanak megszólaltatni.

Tegyük mindenekelőtt egy-két alapvető megjegyzést.

Az embert és belső fejlődési lehetőségeit olykor túlzott optimizmussal, máskor túlzott pesszimizmussal szokták fogalmazni. Kevés az igazi realizmus. Az az elgondolás az emberről és fejlődéséről, melyből az előbb fölhozott kifogások születtek, túlzottan optimista. Bárcsak az volna az ember, aminek ez a felfogás nézi!

Sajnos, a valóság más. Olyan erők dolgoznak bennünk – az igazi ember rovására és fejlődése gátlásával, hogy azokat pusztá szemlélet útján és a finom, nyugodt önátadás révén nem lehet elintézni. És bizony az ádami embernél Isten sem intézi el egyszerűen a kegyelmeivel. Különböznem tanított volna Jézus Krisztus olyan radikális aszkézisre, amilyenre tanított: „Akkor monda Jézus tanítványainak: Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét és kövessen engem. Mert aki meg akarja menteni életét, el fogja azt veszteni, aki pedig elveszti életét énért, meg fogja menteni.”

meg fogja azt találni.”³⁹ „Ha jobb szemed megbotránkoztat téged, vágd ki azt, és vedd el magadtól; mert jobb neked, hogy egy vesszen el tagjaid közül, mintsem egész tested a gehennára vessenek. És ha jobbkezed megbotránkoztat téged, vágd le azt és vedd el magadtól; mert jobb neked, hogy egy vesszen el tagjaid közül stb.”⁴⁰ Szent Pál is természetesnek tartja a maga számára a legerőteljesebb aszkézist: „Én bizony futok, nemcsak úgy bizonytalanra; vívok (a görög kifejezés az ökölvívásra vonatkozik), nemcsak úgy a levegőt verdesve; hanem megsanyargatom testemet és szolgaságba vetem, nehogy míg másokat tanítok, magam valamiképp elvetésre méltó legyek.” „Ugyanígy gondolkodtak és cselekedtek a Szentek kivétel nélkül. Az önmegtagadás és a leghősiesebb akarati erőlködés is napi eledelük volt. Eledel, amelyet igazán szerettek.

Az Anyaszentegyház elítélte a szemiquietizmust is, melynek elvei között pedig nem egy akad igen hasonló azokhoz, amelyeknek szellemében a főnti kifogások történnék.⁴² A szoros értelemben vett szentignáci aszkézist és annak foglalatját, a Lelkigyakorlatokat, az Egyház nemcsak jóváhagyta, hanem ismételt magasztalásokkal illette és végzésüket papoknak és minden rendű-rangú híveknek nagyon ajánlja,⁴³ magát Szent Ignácot pedig ünnepélyesen minden lelkigyakorlatok égi pártfogójának nyilvánította.⁴⁴ Ez magában is perdöntő szempont. Tegyük még hozzá, hogy nagyon sok lelki ember és sok kanonizált Szent kifejezetten az ignáci Lelkigyakorlatoknak köszönte kegyelmi átalakulását.

Így tehát – a legjobb szándékot tételezve föl a támadásoknál – pusztán súlyos tévedésnek minősíthetjük az ignáci jámborság és aszkézis ellen intézett támadásokat. Az idevágó határkérdésekben megtévedni nem is nehéz, aminthogy nem nehéz az ignáci aszkézist túlozni sem és azzal a testnek és léleknek ártani, vele csődbe jutni. Ez azonban már nem Szent Ignác aszkézise, hanem annak torzítása.

Szent Ignác egyéniségét elemezvén láttuk, hogy törekvési iránya a legobjektívebbek közé tartozik, amiket a történelem fölmutat. Kétségtelen azonban, hogy ő erre a legmagasabb értékű tárgyi irányulásra képességeinek kibontakoztatott és tudatosan érvényesített erővel törekedett. Hogy e törtétesben volt valami katonai stílus is, bizonyos. Ez jól állt neki, szentségébe beillett, de sok más embernek is javára vált, sőt nem kevés ifjút és férfit épp ez nyert meg a nagyívelésű vallási, szerzetesi, papi életnek. Ne vegyük zokon a Jézustársaságtól, hogy szent alapítójának e vonalán akar meg-

maradni mindvégig, elsősorban azért, mert Isten akaratát látja ebben a rend számára. Isten kegyelmei és céljai különfélék.

Mit szólunk a kifogásolt voluntarizmushoz? Azt, hogy Ignác-nál az ész és okosság legalább annyira áll előtérben, mint az akarat. Kevés Szent tulajdonított az emberi okosságnak vallás és aszkézis terén olyan jelentőséget, mint Szent Ignác. Hogy az emberi lélektan és cselekvés súlypontját mégsem a puszta ismeretben, az értékek egyszerű szemlélésében látta, hanem a megfontolt akarásban a kegyelem fénye mellett, abban nagyon sokan egyetértenek vele, akik szerint a szabad döntések és irányulások és ezeknek hősiessége képezik a legfőbb emberi értéket, sőt az egyetlen igazán személyes, saját értéket. Az igazi életszentség az Isten parancsainak ismeretében és szeretetében áll, ami ismereti és akarati tények nélkül nem történhetik. Az ontológiai szentséget Ignác ugyancsak nagyon helyesen értékelte, de tudta, hogy annak léte, fejlődése és örök érvényesülése pontosan a szabad *tettektől* függ. Okosan tehát épp a tettek szentségét kell biztosítanunk, ha nem akarjuk a másik szentséget *is* elveszíteni. A „szervetlen”, *l'art pour l'art* erőlködésnek Ignác nem volt híve. Csakis a leghelyesebb, legcélravezetőbb erőlködésnek. Hogy pedig maga az akarati szabad erőfeszítés, mint olyan, „anorganikus” lelki tény lenne, ezt bizonyára kevesen állítják, legföllebb olyanok, akik nem ismerik az ember lélektanát és főleg a legemberibb emberek akarati erőfeszítéseit az egyháztörténelmen át.

Ezen az úton természetesen több a veszély, mint a nyugalom útján, de több az eredmény is! Az a voluntarizmus, amely igazán okos, megszentelt és teljes készséggel szabja magát Isten akaratához, az emberiségnek legfőbb alkotó értéke. Ezt a voluntarizmust támadni nem lehet.

A sértően agresszív szentséget bizonytalán Szent Ignác maga is elítélte. Hogy az ignáci egyéniség ütemesebb, tevékenyebben dolgozó, másokért akármily munkára kész és szívesen beleveti magát az önfelemésztő munkába, – ennek minden bizonnyal van valami „agresszív” jellege. De nincs-e ugyanilyen jellege minden igazi nagy jósnak? Minden igazi nagylelkűségnek? Baj az? Hála Istennek, hogy van. Mi lenne különben az elesettek millióival, ha nem akadnának önzetlenül tevékeny lelkek, akiket üz és hajt a vágy, hogy segítsenek rajtuk?

Amit pedig most a „kifogások” legvégére ideiktatunk, talán leginkább meglepheti azok elindítóit. Voluntarisztikusok akarunk lenni abban, hogy nem minősítjük kifogásaikat – visszafordítva –

szubjektíveknek, voluntarisztikusnak és aggresszívnek, hanem megköszönjük azokat. Éppen Szent Ignác szándéka szerint. Éspedig megköszönjük azért, mert nekünk valóban szükségünk van arra, hogy az a szubjektivizmus, voluntarizmus és aggresszivitás, melyet tiszta értéként örököltünk Ignác atyánktól, a századok poros útjain és fiainak kísértékűségén át el ne torzuljon! Vagy amit torzul, ugyanannyit tisztuljon is! Hiszen az alaptalan „kifogások” is csak tisztítanak rajtunk!

3. A vezér.

Eljutottunk ahhoz a kérdéshez, amelynél leginkább megállnak a jezsuiták ellenségei és általában mindazok, akiknek nincs tiszta fogalmuk arról, hogy mit tett Szent Ignác és miért tette.

Ezek Ignácban egy világias stílusú hadvezért látnak, aki szilaj katonai vérére hallgatva, hatalmas egyéni ambícióinak útján szá->guld előre s azok szegődtek hozzá, akiket vagy ő dolgozott meg és állított csatasorba, vagy pedig akiket elbűvölt a bravózos vallásosság és egyháziasság látványa, amely a kis emberek hódolatos szolgálleikére ellenállhatatlan hatással volt.

Ignác a valóságban ennél kevesebb is, több is. Kevesebb, mert ő sokkal egyszerűbb és kiegyensúlyozottabb ember volt egész lényében, modorában, cselekvésében. Több, mert hasonlíthatatlanul magasabb arányok embere; az ő értékvilága nem ilyen kicsiny.

Ignác vezérségének külső tényei

Miben mutatkozott meg ez a vezéri egyéniség? Mindenekelőtt

a) *a személyi érintkezésben.*

A vezért nem a személyi érintkezés teszi, de az képezi. Nehezen lehet az a tömegek igazi vezére, aki az egyeseket nem tudja helyesen kezelni. Viszont, aki ebben mester, annak már valami alapvető vezéri adottsága van: ismeri, érti az embert, vele érez, megtalálja vele a magasabb célra vezető cselekvési kapcsolatot.

E tekintetben Ignác valóban mester volt. Bemutatta ezt a képességét már párizsi tanulmányainak idején. Emberekkel való foglalkozásának sok ténye közül elég rámutatnunk arra a sikerre, amelyet első rendtársainak megnyerésével és képzésével bizonyított be.

Szóltunk arról is néhány szót, hogyan nevelte Rómában az új rendtagokat. Személyiségének ereje, emberismerete, emberkezelő

művészete, célratörő fáradhatatlansága leginkább Ribadeneira nevelésében tűnt ki.

Vezéri adottságait a személyi érintkezésben főleg az mutatja, hogy lelkének hatóerejét majd jóságának meleg közvetlenségével és rugalmasságával, majd pedig, ha a körülmények úgy kívánták, kemény elszántsággal tudta érvényesíteni és amikor a másoknak törekvővilágán úrrá lett, ezt a törekvővilágot önhaszna nélkül, teljesen az örök, nagy Célra állította be.

Kétségtelen, hogy Ignácnak nem közönséges tehetsége volt mások akaratának meghódítására. Nem az érzelmek pillanatnyi felárgatásával, – így sok ember meg tudja nyerni átmenetileg mások akaratát – hanem az akarat mélyén eldöntött új magatartás biztosításával. Ilyenformán Ignác a világtörténelem azon kiválóságai közé tartozik, akik könnyen tudtak mások jellemiségére egészen elhatározó hatással lenni.

Vezérségének legmélyebb adottságát épp abban láthatjuk, hogy könnyen tudott életkapcsolatot teremteni mások akarata és saját vezéri jellemisége között, a fogékonyabbak lelkében saját vezéri lelkületének mását tudta megalkotni. Ebben az értékáttételben való művészete vezéri képességének legmagasabb fokául mutatkozott. Ha ennek elemeit keressük, nem a szuggesztív (lelkésíteni, magával ragadni, rajongásba vinni tudó) tehetséghez jutunk (Napóleonnak inkább ebben volt főereje), hanem ahhoz a lélektanilag fejlett s a kegyelem által megérlelt mély emberi szolidaritáshoz, – nevezhetnők lelki magnetizmusnak is – amely másokat fölemelő, erősítő, boldogító önértékét kapcsolni tudja az embertestvér akaratához, erőáttételt létesít, fölébreszti és munkára serkenti a másokban a legnemesebb emberi öntudatot és tetterőt.

Minthogy a nevelésnek is ebben van a veleje, azért Ignác igazi nevelő is volt. Vezéri adottsága azonban fejlettebb, nagyobbkörű: szervező és kormányzó jellegű.

Természetesen messze esnénk az igazságtól, ha azt állítanék, hogy Ignác emberi akaratokat hódító és átalakító képessége kivétel nélkül hatékony volt ott, ahol akarta. Korántsem. Nem büvölte meg, nem is igézte meg az embereket. Nem ez volt a szándéka. A behízelgést sem ismerte. Magatartása mindig nemesen egyszerű volt. Biztos intuíciójával hamarosan meglátta, kivel érdemes többet foglalkoznia és fölöslegesen nem kísérletezett.

b) Ignác vezér volt továbbá a *szervezésben*.

E téren csodálatos éleslátást, okosságot, gondosságot és szívós-

ságot tanúsított. Éleslátást a célkitűzésben, okosságot az eszközök kiválasztásában, gondosságot a kedvező körülmények kihasználásában és szívósságot a végrehajtásban.

Szervezésének elméleti része: rendjének alkotmánya, mely szervezői zsenijének örök emléke lesz és lenne még akkor is, ha megszűnnék maga a Társaság. Egyes nem jezsuita kiválóságok azt gondolják, hogy nem volt a világtörténelemnek még egy ilyen ki-tűnően végiggondolt szervezete. Annyi bizonyos, hogy a jezsuita rend Isten kegyelme mellett ennek a hiánytalanul átgondolt rendszerű szervezettségének köszöni egyvonalú fejlődését és munkabírását.

Elsősorban ebbe az alkotmányba építette bele Szent Ignác minden vezéri képességét. Tizenöt évig dolgozott rajta, egyéb munkája mellett, a tőle telhető legnagyobb odaadással, főleg 1547-től 1552-ig.

Mik voltak ennek a szervező munkának gyakorlati részei? Mindenekelőtt a *rend alkotmányának gyakorlati életbeléptetése*. Rendtagok fölvétele és nevelése Rómában, alkalmatlanok kiválasztása és elbocsátása (ami Ignác elgondolása szerint a legnagyobb gondot igényli), rendtagok taníttatása jőnevű egyetemeken, szétosztásuk a világ legkülönbébb tájain, rendházak alapítása, rendi közép- és főiskolák szervezése, alapítványok biztosítása stb. Ezenkívül: apostoli munkák vállalása, intézmények létesítése, a rendtagok munkájának beosztása. Hogy mibe került neki egy-egy nagyobb intézmény alapítása és fönmaradásának biztosítása, elég rámutatnunk roppant küzdelmeire, amelyeket a Collegium Romanum és a Collegium Germanicum érdekében folytatott.⁴⁵

Foglalkozott személyes szervező munkával is: a hitoktatás reformjával, katekizmus kiadásával, a gyakori gyónás és áldozás elterjesztésével, a családi élet reformjával, viszályok, különösen egyházi és világi főemberek viszályainak elsimításával, szeretet-házak, menedékházak (bukott nők számára is), árvaházak alapításával, a gimnáziumi tanulmányok kiépítésével, az egyetemi tanulmányok megújításával, az egyháziak reformjával, szemináriumok alapításával, papi hivatások gyarapításával, zsidók térítésével, körmenetek és zarándoklások ügyével, a koldulás szabályozásával, a rab-szolgák sorsának enyhítésével, népmissziók és zárt lelki magányok tartásával, még egy hajóhad nagyszabású tervével is a törökök ellen, melyet azonban az illetékes hatalmak nem karoltak föl, csupán a szicíliai alkirály.

Halálakor 12 szervezett rendtartományt hagyott hátra és száz-

nál több rendi kollégiumot és rendházat, melyek a további szervező munkának gócpontjai lettek.

Mindeme hatalmas cselekvésrendszer és teljesítmény Ignác szervező lelkével volt kapcsolatban és általa élt. Igaz fogalmat azonban csak akkor tudunk alkotni e szervező tevékenység korszerűségéről, arányairól, nehézségeiről és hatékonyságáról, ha szemmel tartjuk a vallási és erkölcsi, társadalmi és politikai viszonyok ziláltságát ebben a korban.

c) Ignác vezérnek mutatkozott végül a *kormányzásban*.

Kormányzáson a már megszervezett személyi és dologi erőviszonyok igazgatását értjük a cél biztosabb elérése érdekében. Minél jobban szervezett egy társaság, annál egyszerűbb és könnyebb a kormányzása. De azért a legjobban szervezett társaság életereje is lényegesen függ a megfelelő központi igazgatástól. Tudni, érezni, egy erkölcsi testület legvégső tagjában is tapasztalni, hogy az egész szervezetnek van egy igazi, egészséges, fönntartó és mozgató lelke, amely világosan látja a tagok életét és munkáját, számon is kéri, felelőségének egész súlyával elbírálja, helyesli vagy elítéli, új indításokat és buzdításokat ad, Istenbe kapcsol és kegyelmeket közvetít, a világ minden táján szétszórt tagokat összefűzi, munkáikból egységes, nagy, hatalmas célratörést létesít Isten dicsőségére, az Egyház és a lelkek javára: ez a legfőbb erő egy erkölcsi testületben, névleg a Társaságban is. Talán soha, senki erről jobban nem volt meggyőződve, mint Ignác. Nyugodtan állíthatjuk, hogy a központi kormányzásnak olyan átgondoltsága és kiképzettsége, annyira reálisan szilárd és tevékeny s annyira emberien életrevaló jellege sehol másutt nem érvényesül. Ami monarchikus, arisztokratikus és demokratikus kormányzási érték elgondolható, azt Ignác mind összehozta rendje középponti kormányzatában, mégpedig a zseninek intuíciójával; ezért olyan egy darabból való az. S ezt a kormányzatot életszentségének ihletével és erejével minden részében és vonatkozásában a természetfölöttség magaslatára emelte. A Jézus-társaság ebből a középponti lélekből él és cselekszik elsősorban. Ezt a nagy igazságot csak gyakorlati megéléssel lehet egészen fölfogni; nem elég hozzá az ignáci alkotmánynak elméleti tanulmányozása.

Ignác kormányzásának tényei tizenöt évig tartó rendfőnöksége alatt roppant sort és rendszert alkotnak. Hogy megközelítően valószínű összegezést nyújtsunk ezekről a tényekről, meg kell rajzolnunk előbb e tények közvetlenül éltető és hordozó lélektani vázát. Ez körülbelül a következő elemekből tevődik össze.

a) *Istenbe gyökerezett lelkiület.* A szentignáci kormányzás innen meríti páratlan szilárdságát, biztosságát, életerejét, organikus egységét. S lényegesen Isten miatt ilyen. Az Isten-adta eszményre néz fel és az Isten-szabta irányt tartja szemmel eltérések nélkül.

Ebből fakad közvetlenül az ignáci kormányzásnak számtalan ténye: az, hogy imaéletébe építi be az egész kormányzást, sok külön imát fon köréje, egy-egy fontosabb intézkedés előtt külön is buzgón imádkozik, az elhatározások előtt lelkét közvetlenül Istenhez emeli, s tőle várja az indítást vagy jóváhagyást, Istennek számol be a napi kormányzásról, az egész rend hogylétéről. Isten megbízottjaként jár el az egész vonalon.

b) *Éberség.* Ignác kormányzatát a csodálatosan kiterjedt jelenlét-élmény jellemzi. Mintha rendjének mindenegyes sejtje és életkörülménye fölé állandóan ráterülne és ráfeszülne a lelke. Mindent átél, mindenben ott van. Egészen sajátos vezéri élmény ez. Ebből fakad az a jelenség, hogy az ignáci kormányzás az egész vezért lefoglalja. Félelberként állni benne, *egyik* foglalkozási *ágként* kezelni a sok között, zajos lélekkel végezni: ez is lehet kormányzás, de nem ignáci. Ezzel az éberséggel kapcsolatos a pontos hírszolgálat és jelentéstétel a végekről a középpontba és viszont: állandó közép-ponti készenlét. . .

c) A mindent felölelő: tagokat, munkájukat, a Társaság külső körülményeit átfogó *központi tudat és akarat.* Mintha minden tudnivaló a rendfőnök tudatában élne és minden rendi jelenség az ő akaratával állna kapcsolatban. Mindent ő mér le s vet egybe a számbavehető összes körülményekkel.

d) *Egyensúlyozás* ott, ahol egyensúlyt zavaró jelenséget lát. Ilyen pedig Ignác rendjében is akadt elég. Olykor súlyos is. Vihartól felborzolt tengeren nemcsak a hajót kormányozni, hanem a belső zavarokkal is megküzdeni oly feladat, amely ugyancsak kipróbálja a hajóskapitány képességét. A rendi kormányzásban is a vezéri képesség erős próbája: külső és belső nehézségek között egyensúlyban tartani az egész testületet.

Az egyensúlyozás eszköze: az alkotmányhoz, a szabályokhoz, az ezek szellemében folytatott élethez és munkához való erőskezdő vissza-visszaegyenítés. Ilyesmiben Ignác olykor látnokszerűen böles, szinte édesanyaian szelíd volt, de viszont nem ritkán szigorú bíróként is lépett fel, amikor megátalkodottakkal állt szemben, vagy kisebb hibákkal ugyan, de olyanoknál, akiktől sokat várt. Legkedvesebb embereire is, akik nagy ügyek élén álltak, súlyos és mai

szemmel nézve megdöbbentő vezekléseket tudott kiszabni olyan egyszer „előforduló hibáért, ami a közjót, az engedelmességet, a fegyelmet, általában a rendnek fontosabb szempontjait sértette.

Egyensúlyozó képessége nagy rugalmassággal és a határok pontos kitapintásával rendelkezett. Sokszor messzire ment az engedékenységekben is, a szigorúságban is, de mindig biztosan tudta, meddig kell és lehet elmennie.

e) *Istenben megnyugvó öntudat.* Miután mindent megtett, amit Isten szent akaratának látott, békében és boldog meglegedettségben oldódott föl nála minden félelem és aggodalom. Isten kezébe tette a sikert, a jövőnek esélyeit, Isten ölébe hajtotta bele munkától fáradt fejét is.

*

Szent Ignác kormányzását leghívebben *levelei* tükrözik. Fennmaradt leveleinek száma közel 8 ezer, tizenkét vaskos kötetben. Ezeknek jórésze a rend kormányzásával kapcsolatos. Mekkora gondolat és odaadással folytatta levelezését, mutatja a következő részlet boldog Faberhez intézett egyik leveléből: „Ha én a hivatalos levelet kétszer írom... s ezt a levelet is sajátkezűleg írtam, mennyivel inkább kell hasonlóképp cselekednie a Társaság minden tagjának. Mert önök csak egynek írnak, én azonban sokaknak; s igazán mondhatom, hogy a múlt este összeszámláltuk a leveleket, amelyeket mindenfelé szétküldtünk, s számuk kétszázötvenre rúgott. És ha némelyek el vannak foglalva a Társaságban, én bizonyára, ha nem is vagyok jobban, de kevésbé sem vagyok elfoglalva, mint bárki más, s még hozzá rossz egészséggel.”

A levelek kiadói így jellemzik a kormányzó Ignácot levelezése alapján:

„KITŰNIK BENNÜK HELYES ÉS ALAPOS ÍTÉLETE s az emberi szívbe hatoló éleslátása, amely annak minden zugát, megnyilatkozását, tekervényes útjait világosan megismeri, csodálatos megkülönböztető képessége, amellyel mindenféle állásban lévő, más és más természetű és hajlamú emberekkel bánni tud; érettsége a megfontolásban, biztossága a döntésben, készsége a tanácsadásban, ereje a rábeszélésben, hatásossága a végrehajtásban, bátorsága nehéz vállalatok megkezdésére, kitartása a jónak folytatásában, állhatatossága az ellenkezés legyőzésében és ügyessége az akadály elhárításában. Továbbá figyelmének az összes részletekre való kiterjeszkedése; az összes körülmények számbavétele; képessége az engedékenységre vagy a dolog sürgetésére, a meghajlásra, vagy az ügy megragadására a maga idején, a szükség szerint a szigorúság vagy nyájasság, a részvét vagy határozottság mutatasára. Tündöklék bennük az a tevékeny, lángoló, fáradhatatlan buzgóság, amely egyre új vállalkozásokról, harcokról és győzelmekről gondolkodik, hogy Isten

nagyobb dicsőségét terjessze, s amely egyre arra vágyódik és törekszik, hogy teljes erejével Jézus Krisztus országát gyarapítsa, amely mindenütt szent Egyházának ügyét mozdtítja elő és újra fölvirágoztatja az erkölcsi jóságot és szentséget, ahol csak a keresztény név tisztaságán folt esett. Mindez egységes összhangban van a változatlan nyájassággal és szelidséggel, megnesemülve ama nagylelkűség által, amely fölemelkedik a vállalatok és eredményeik fölé, – megszépül ama nemes és finom udvariasság által, amely a korabeli spanyol lovagok sajátja volt, ragyog a mennyei bölcsesség természetfölötti sugarában.³⁴⁰

*

Milyen volt Ignác vezérségének *szelleme*?

Minden biztos vezéri adottságnak, megfelelő körülmények között, legfeltűnőbb kísérőtünete és jellegzetessége az érvényesülés. Az igazi vezér mindenáron a helyzet ura akar és tud lenni, a vezetése alá került személyeket, dolgokat önszabta célja felé tudja vinni. Ez a jelleg szembeszökő az igazi vezérségnek minden tényén.

Vajjon Ignácnál is így van-e?

Ő is legmélyebb adottságai szerint valódi vezér volt. Ezek az adottságok azonban Isten kegyelme és Ignác önnevelő munkája folytán egészen krisztusiakká nemesedtek, szinte átszellemültek. Így állt elő benne a *krisztusilag kiteljesedett vezéregyéniség*.

Ennek szelleme már nem a nyers és erőszakos érvényesülés, még kevésbé saját uralmának árkon-bokron való biztosítása, és legkevésbé önös célok hajszolása.

Lássunk előbb néhány konkrét vonatkozást, azután foglaljuk össze Szent Ignác vezéri szellemét.

SZENT IGNÁC a Társaság alkotmányában ilyennek rajzolja a rendfőnököt: „Minél jobban legyen Istennel, a mi Urunkkal, az imádságban és egyéb cselekedeteiben egyesülve s mintegy bizalmas viszonyban, hogy annál bővebben tudja belőle, mint minden jó forrásából, mindazon kegyelmeket és azt a hathatós erőt meríteni, amelyre a lelkek javára szüksége van. Legyen továbbá mintaszerű minden erényben; kiváltképp a szeretet tündökljék benne mindenki, de főként alattvalói s a Társaság iránt; e mellett őszinte alázatossága tegye őt kedvessé Isten és az emberek előtt. Tudjon uralkodni minden rendetlen indulaton; Isten kegyelmével az önmegtágadás által már azon a fokon kell állnia az önuralomban, hogy indulatai se józan belátását ne homályosítsák el, se külső viseletében s beszédében akár alattvalói, akár idegenek szemében ne adják a legkisebb okot sem a megütközésre, éppen azért, mert példát kell adnia mindnyájuknak. Tudja egyesíteni a szilárdságot és kellő szigorúságot a jósággal és szelidséggel; egyrészt el ne hagyja magát tántorítani attól, amit Isten előtt kedvesnek ítél, de másrészt tudjon – amint illik – együttérezni fiaival, s úgy viselkedjék, hogy még a feddésben s intésben részesezők is beismerjék, hogy az Úrban helyesen és szeretettel tölti be tisztét, még ha fáj is nekik, az érzelmeiket tekintve, eljárása. Nagy szüksége van nagylelkűségre és bátorságra, egyrészt sokak gyarló-

ságainak elviselése végett, másrészt az Isten szolgálatában nagy vállalkozások s az ilyenekben való kitérés céljából. Nem szabad csüggednie, ha mégoly hatalmas, nagy emberek tanúsítanak is ellenállást; sem könyörgésekre vagy fenyegetésekre ne hagyja magát eltántorítani attól, amit a józan ész és az isteni szolgálat megkíván. Emelkedjék túl minden eshetőségen, se el ne bizakodjék a jó sorsban, se a balszerencsében ne váljék lesújtotta és legyen kész, ha kell, akár meghalni is a Társaság javáért, Jézus Krisztus, a mi Istenünk s Urunk szolgálatáért. – Ezenkívül megkívánja a generálistól, hogy éles ítélőképességgel bírjon mind a tudományos kérdések helyes felfogására, mind főképen a gyakorlati döntésekre. Kiváltkép okosságra és gyakorlottságra van szüksége, hogy a lelki élet tüneteit fölismerje és helyes tanáccsal s orvosszerrel tudjon szolgálni a szenvedőknek. Továbbá ügyességgel is kell bírnia, hogy a sokféle ügyben s oly különféle jellemű emberekkel bántani tudjon. Legyen éber és gondos a munkák megkezdésében és odaadóan kitartó azok végigvezetésében; se gondatlanság, se elernyedés folytán félbe ne hagyja a megkezdett műveket. Ha e tulajdonságok mind együtt nem volnának meg benne, semmiesetre se hiányozzék a kiváló erény, a Társaság szeretete, a józan ítélet kellő tudással párosulva.⁷⁴⁷

Ignác ezeket a vonásokat a legérettebb és legilletékesebb kor-társak tanúsága szerint kiváló fokban egyesítette magában.

„Az első és főszköz, amellyel fiai szívébe a tökéletesség vágyát beültette, az volt, hogy szívüket atyai, édes szeretettel megnyerte. Mert valódi atya volt minden fiának, s mint e testület feje, mindegyik tagjára különös gondot viselt, s mint e fa gyökere, éltető nedvet bocsátott az egész törzsbe, minden ágba, levélbe, virágba és gyümölcsbe ... Mindenekelőtt nagy nyájassággal fogadta és bámulatos jószívűséggel bánt mindegyik alattvalójával, ha hozzá jött, és hogy jobban megismerje és megörvendeztesse őket, meghívta néha asztalához, még a segítő testvéreket is, a szakácsot, kapust s a ház legalacsonyabb dolgaival foglalkozókat is. Továbbá megengedte nekik, amit kértek, ha vagy maga a kért dolog vagy a kérelmező személye szempontjából nem látszott ártalmasnak. Ha a kért dolog annyi bajt okozott volna, hogy joggal nem volt teljesíthető, megtagadta azt, de oly tapintatosan, hogy a kérelmező egészen meg volt győződve jóakarataról, s a dolog teljesíthetetlen voltáról. Akit korholt, sohasem illette sértő vagy keserű szavakkal s nem mondta őt kevélynek vagy engedetlennek vagy hasonlónak. Nagyon nézett minden alattvalójának jó hírnevére és becsületére, mégpedig olykép, hogy egyrészt mindig jót mondott róluk s kimutatta, mily jó véleménye van mindegyikükről. Nem is tárta fel hibáikat másnak, hacsak nem kellett orvoslásukról tanácskoznia. Ekkor is, ha elég volt a dolgot eggyel megbeszélni, nem szólt róla kettőnek; ha kettő elég volt, nem szólt háromnak. A hibát nem nagyította, hanem csak

egyszerűen elmondta, mi történt. Másrésztől szigorúan megbüntette azokat, akik testvéreikről rosszat mondtak vagy beszédükkel alkalmat adtak róluk kevésbé kedvező vélemény alkotására.”⁴⁵

„SZERETETÉT MUTATTA KI IRÁNTUK AZZAL, hogy nem terhelte meg fiait jobban, mint amennyit könnyen kibírtak: hadd járjanak inkább könnyűszerrel, mintsem görnyedezve; továbbá vizsgálta s igyekezett megismerni jó hajlamaikat, hogy ezek szerint kormányozza, és enyhébb módon vezesse őket. Hogy ezt jobban elérje, a könnyebb munkákra nézve az illetőnek valamely bizalmas jóbarátját megbízta, hogy beszéljen vele és vegye ki belőle, mire volna kedve; a nehezebb föladatoknál előbb imádkoztatott vele és azután írásban kérte válaszáat három pontban: vajjon kész-e a szóbanforgó munkára, ha az engedelmesség tőle kívánná? Vajjon vonzódik-e hozzá? És ha egészen öreá bíznák, tegye-e meg vagy ne, mit tenne? Minthogy pedig ő oly szerető atya volt mind egyik fiával szemben, ezek is engedelmes fiainak mutatkoztak, átadták neki magukat, ellentmondás és vonakodás nélkül, hogy rendelkezék velük és mindennelükkel. E szeretete által nemcsak atya és vezetője, hanem ura volt minden alattvalójának. Ő gondoskodott róluk, ők nem gondoskodtak magukról, és dolgoztak kimerülésig, mert tudták, mennyire gondoskodik róluk ő és mily tökéletesen megadja nekik, ha pihe-nésre volt szükségük. Valóságos versenyzés volt a szent atya és fiai között; ezek oly terhekre is vállalkoztak, amelyek fölülmúlták erőiket, atyánk pedig levette róluk azon tehernek is egy részét, amelyet elbírtak...”⁴⁹

Az alattvalók hibáira nézve így oktatja P. Violát: „Legyen nagy-lelkű s ne kínozza magát a rendetlenségek láttán, hanem kövesse az angyalokat, akik a tőlük telhetőt megteszik az emberek segítségére, de ha gondozták Babilont, s ez nem gyógyult meg, ha megtették, amit megtehettek, s a rájuk bízott emberek vagy országok nem fordították üdvükre segítségüket, nem gyötrik magukat, hanem ügyeiket mindenben Isten akaratára bízzák; az teljesedjék mindnyájunkban.”⁵⁰

De ezzel a szellemmel nála jól megfért a nagyfokú szigorúság is. Mikor némely esetben más nem használt, tudott olyan hangon dorgálni, hogy „a fal is rengeni látszott tőle s a jelenlevők reszkettek az ijedtségtől.”⁶¹ Ilyesmire akkor szánta el magát, amikor tudta hogy ennek hatása lesz.

Legkevésbé volt elnéző azokkal a rendtársakkal szemben, akik legértékesebbek voltak, akiket épp azért legjobban szeretett s akikben nem túrt semmi kiütköző hibát. P. Lainezzel, aki utódja lett a rendfőnökségben, s aki egyike volt azoknak, akiket legjobban becsült és szeretett, utolsó évében gyakran oly keményen bánt, hogy P. Lainez néha az imádságban is fölkiáltott: „Uram, mit vétetem a Társaság ellen, hogy ez a szent férfiú így bánik velem?”

Épp ez a jelenség vezet rá Szent Ignác vezéri voltának leg-mélyebb szellemére, s ez: *a közjó szolgálata minden erővel, mara-dékitalanul, Isten tiszta szeretetéből és az Úr Jézus példájára.*

Rendjének java s általa az Egyház java – nem mint az ő egyéni célja, hanem mint Istentől nyert nagy feladat: ebben emésztődik fel Ignác vezérsége. A regnare = servire (uralkodni annyi, mint szolgálni) elvnek akart megtestesítője lenni, amennyire csak Istentől nyert képességeivel tehetette.

A közjó szolgálata azonban Ignácnál nem hideg szolgálati tény volt; nem is csak meleg, testvéries életkapcsolat, hanem termékeny és gazdag életárasztás. Szerinte az elüljárónak mindent meg kell tenni, hogy az a krisztusi élet, melynek érdekében elüljáró lett, első-sorban őbenne magában dúsan áradozzék, a túlsordulásig bőséges legyen. Ezt az életet neki kell átárasztania a tagokba. Mindig készségesen, mindig türelemmel, mindig önzetlenül, mindig Jézus nevében, a tőle vett legszentebb megbízatás szerint.

Ebből önként következik, hogy az ignáci vezérkedésnek legkiemelkedőbb vonása a *jótevény szeretet*. Ez hordja ugyanis és közvetíti legbiztosabban és legtermészetesebben a természetfölötti élet javait.

Ennek a szeretetnek pedig fémjelzője a hibátlan tárgyilagosság, mely ez életárasztó szeretetben nem keres alanyi kielégülést, a szeretettek hozzánk hajlását, ránkborulását, hanem csak az *Isten* mindig nagyobb szeretetét. Csak így érthető egészen Szent Ignácnak némely esetben tanúsított szigorú viselkedése, éppen legértékesebb és legkedvesebb fiaival szemben.

Összefoglalás

Nem remélhetjük, hogy e vonásokkal tökéletes rajzát adhattuk a rendalapító csodálatos, emberi mértékeken messze túlágazó egyéniségének. Oly nagystílusú egyéniség ez, hogy elmondhatjuk: alkotása, a Jézustársaság máig ennek a nagy egyéniségnek vetülete. Nem ő a cél s a végső eszmény, nem is akart az lenni soha, de annál inkább a vezér, az útmutató, akire biztosan s örömmel ráhagyatkozik a rendnek minden tagja s gyermeke.

Mi jezsuiták szeretjük Szent Ignácot, azért, mert ő az út, amelyre Isten minket állított. Szeretetünk nem rajongás, hanem hála és lángoló bizalom, amelynek az a tudat az alapja, hogy vezérünk s útmutatónk csak egyet akar: hogy mindenestül az örök Isten és Krisztus uralkodjék bennünk!

Jegyzetek

- ¹ Jablonkay: Loyolai Szent Ignác élete és működése. I. k., 44-45. 11. (Első források: Acta S. Ignatii a P. Consalvio; Monumenta Historica Soc. Jesu – Monum. Ignatiana, ser. IV., torn. I., 39., 340. 11.)
- ² U. o. 54. 1. (Első forrás: Acta... a P. Consalvio, 46. 1.)
- ³ Bollandisták: Acta Sanctorum Julii, t. VII., 416. 1.
- ⁴ Jablonkay műve: I. k., 58. 1. (Első források: Acta a P. Consalvio 47. 1. Lainez, Epistola de S. Ign.)
- ⁵ Jabl. i. m. I. k., 64. 1. (Első források: Acta... 48. 1.; Polanco, Vita Ignatii – Monum. Hist. Soc. J., Monum. Ign. ser. IV., tom. I., 18-19. 11.; Ribadeneira, Vita Ignatii Loyolae, L. I. c. V.)
- ⁶ Jabl. i. m. I. k., 73. 1. (Acta a P. Consalvio, n. 26.)
- ⁷ Jabl. i. m. I. k., 81. 1. (Tanúskodnak Consalvius, Ribadeneira és Lainez jelzett műveikben.)
- ⁸ Lainez, Epistola de S. Ignatio. (Monum. Ign. ser. IV., t. I. 103-104. 11. II.)
- ⁹ Lainez, u. o.
- ¹⁰ Jabl. i. m. I. k., 86. 1.
- ¹¹ J. o. 90. 1. – Acta ... a P. Consalvio n. 35.
- ¹² Lainez, i. m. 106. 1.
- ¹³ Jabl. i. m. I. k. 110. 1. – Polanco, Vita Ignatii etc. t. I. 32. 1.
- ¹⁴ Ribadeneira, Vita Ign. Loy. L. I., c. XV.
- ¹⁵ U. o. L. II. c. I. – Jabl. i. m. I. k., 151. 1.
- ¹⁶ Jabl. i. m. I. k., 166-167. 11. – Du Boulay, Hist. Univ. Par. T. VI., 945. 1.
- ¹⁷ Simonis Rodericii, De origine et progressu Soc. J. (M. H. S. J. Epistolae, 456. 1.) Jabl. i. m. I. k. 198-199. 11.
- ¹⁸ S. Rodericii u. o.
- ¹⁹ U. o. 459. 1. Jabl. i. m. I. k. 204. 1.
- ²⁰ Memoriale P. Consalvii. – Ribadeneira, De »a[^]tis S. Ign. – Ribad., Dichos y hechos. – Jabl. II. k. 601-604. 11.
- ²¹ Ribadeneira, De ratione S. Ign. in gubernando, c. 3. – Memoriale P. Cons. – Szent Ignác levelei. – Jabl. II. k., 622-623. 11.
- ²² Responsio P. Manarei n. 13.
- ²³ Szent Ignác levelei, és Ribadeneira, De ratione S. Ignatii in gubernando. – Jabl. II. k., 636. 1.
- ²⁴ Jabl. i. m. II. k. 636-637. 11.
- ²⁵ Acta quaedam N. P. Ignatii. – Jabl. II. k., 43., 46. II.
- ²⁶ Jabl. i. m. II. k. 48-49. 11.
- ²⁷ L. Jablonkaynál idézve II. k. 54. 1.
- ²⁸ Palmio önéletrajza (Tacchi-Venturi, Storia della Comp. di Gesu in Italia, t. I.)
- ²⁸ Memoriale. n. 24. – Ribadeneira, De actis S. Ign. n. 42. – Jabl. II. k. 617. 1.
- ²⁹ Ribadeneira, Vita S. Ign. 1. III. c. II. – Jabl. II. k., 14-15. 11.
- ³¹ Ribadeneira u. o. 1. V. c. IV.
- ³² Szent Ignác levelei közt a 169., 1547-ből a coimbrai koll. tagjaihoz.
- ³³ Ribadeneira, De actis S. Ign. n. 63.
- ³⁴ Memoriale, n. 183. – Ribad., Vita S. Ign., L. V. c. I. – Epheremis, n. 35. – Ribad., De actis S. Ign., n. 25. – Jabl. II. k., 615-616. 11.
- ³⁵ Cartas de S. Ignatio, t. L, Introduction I-II.
- ³⁶ Jablonkay, I. k. 57. 1.

- ³⁷ U. o. I. k. 47-48. II.
- ³⁸ Előadások a kat. liturgiáról. Bp. 1924. 25-26. 11., 93. 1.
- ³⁰ Szent Máté evang. 16. f. 24. s 25. vv. (Úgyszintén Lukács 9, 23.)
- ⁴⁰ Szent Máté evang. 5. f. 29. és 30. vv. (Ugyanott Máté 18, 8 és 9; Márk 9, 46.)
- ⁴¹ Szent Pál korintusiakhoz írt első levele, 9. f. 26. és 27. vv.
- ⁴² Lásd M. de Molinos elítélt tévedéseiből némelyiket: Denzinger-Umberg, Enchiridion Symbolorum, nn. 1222 skk. (Világosan tárgyalja e kérdést Dr. M. Premm, „Aszetischer Semiquietismus” címen a Linzer Quartalschrift 86. évf. 295-300. 11.)
- ⁴³ Lásd XI. Pius körlevelét a lelkiigyakorlatokról, Acta Ap. S., vol. XXI. 691-705. 11.
- ⁴⁴ Acta Ap. S., vol. XIV. 629-632. 11.
- ⁴⁵ L. Jablonkay i. m. II. k., 460-482. 11.
- ⁴⁶ Cartas de S. Ignatio t. I. Introduccion I-II.
- ⁴⁷ Constitutiones, P. IX., c. 2., nn. 1-10.
- ⁴⁸ Ribadeneira, De ratione S. Ignati in gubernando c. 3., nn. 1-7.
- ⁴⁹ U. o. n. 12. – Memoriale P. Consalvii nn. 112-117.
- ⁵⁰ 3565. levél a gyűjteményben.
- ⁵¹ Gemelli-Kolb, Leben des hl. Ign. 364. sk. I.